

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Rahvusvaheliste suhete intituut

Rahvusvaheliste suhete ja politoloogia õppetool

Priit Vahar

HÜBRIIDSÕJA OLEMUS UKRAINA NÄITEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: lektor Jüri Kadak, Ph.D

Tallinn 2015

SISUKORD

ABSTRAKT	3
SISSEJUHATUS	4
1. UKRAINA ROLL JA KOHT VENEMAA SÕJALIS-POLIITILISES VÕIMEKUSES	6
1.1 Vene Föderatsiooni ajaloolised huvid Ukraina suhtes	6
1.2 Vene Föderatsiooni praegused ambitsioonid	8
1.3 Vene Föderatsiooni sõjaline doktriin	10
2. HÜBRIIDSÕDA	13
2.1 Sõjaliste konfliktide tüübid	13
2.2 Hübriidsõja mõiste	16
2.3 Hübriidsõja erinevad kihid	18
2.4 Gerassimovi doktriin	20
2.5 Krimmi annekteerimine	25
2.6 Ida-Ukraina konflikt	27
3. HÜBRIIDKAITSE	29
3.1 Ukraina võimalused ennast kaitsta	29
3.2 Õppetunnid Eestile, Baltikumile ja NATO-le	32
KOKKUVÕTE	36
SUMMARY	40
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	44

ABSTRAKT

Käesoleva töö teemavaliku tingis asjaolu, et rahvusvahelise suhtluse erialal käsitletakse minu arvates nii Venemaad kui ka SRÜ-d tervikuna kahetsusväärset vähe, hoolimata sellest, et tegu on Eesti lähinaabriga, kellega meil on ühine piir ja palju muid igapäevaseid, majanduslikke ja sotsiaalseid kokkupuutepunkte.

Usun et muutunud julgeolekuolukord Euroopas asetab hübriidsõja teema võrdselt tähtsale, kui mitte esikohale probleemide hulgas, millega me lähiaastatel kokku puutume, kuna see mõjutab kas otseselt või kaudselt iga ühiskonna liiget.

Hübriidsõja olemust uurides on kasutatud küll Ukraina näidet, kuid teine peategelane on loomulikult selle sõja põhjustaja ja käivitaja Venemaa.

Minus aastate jooksul tekkinud kahtlus, et tegelikult Eestis enam Venemaad kui riiki kuigi hästi ei tunta, on kujunenud aja jooksul veendumuseks. Proovin seda lünka ühel kitsamal, kuid olulisel suunal pisut täita. Minu kahtlusi Euroopa uinuv-sõbralikust olekust Vene Föderatsiooni suunal kinnitab sissejuhatuse alguses olev Vene Föderatsiooni presidendi tsitaat, mis on leidnud laiema kõlapinna ja sisulise tausta alles Ukraina sündmuste ajal. Kogu Euroopas oleksid pidanud häirekellad juba oluliselt varem lööma, aga vastupidiselt oodatule ei äratanud enamust Euroopa riike ja ka NATO-t täielikult üles isegi 2008. aasta Vene-Gruusia sõda.

Täna sel päeval seisamegi silmitsi olukorraga, kus Euroopas käib sõda, Venemaa on annekteerinud osa iseseisvast Ukrainast ja on otseselt seotud sõjalise konfliktiga teise riigi territooriumil, olles nii sõjalises mõttes kui kasutatavas retoorikas agressivsem kui kunagi varem ja tekkinud on täiesti uus sõjanduslik termin mitmetasandilise konflikti tähistamiseks – hübriidsõda.

Arvan et selle mõistmine ei ole kindlasti mitte ainult kitsamalt riigikaitsevaldkonna teema, vaid tekkinud on julgeolekuolukord millesse on kaasatud terve ühiskond tervikuna.

Võtmesõnad: hübriidsõda, julgeolek, konflikt, sõda, annekteerimine, doktriin, Venemaa, Ukraina, Krimm, NATO.

SISSEJUHATUS

„Nõukogude Liidu lagunemine oli XX sajandi suurim geopoliitiline tragöödia“ (Putin 2005).

Sama ideed kannavad ka Venemaal igapäevases käibes olevad mõisted „*Russkii mir*“ (v.k Vene maailm), “Vene mõjusfäär” ja “lähivälismaa”. Putini tsitaat ja kõik need mõisted näitavad üpriski üheselt, et Venemaa võtab kõiki endisi Nõukogude Liidu riike ja samuti ka endisi sotsialismileeri riike enda huvialana, kus tema arvamusega peab igal juhul arvestama.

Käesoleva bakalaureusetöö uurimisobjektiks on hübriidsõda ja selle olemus, milleni jõuame läbi Vene Föderatsiooni sõjalise mõtte ja sõjalise võimekuse arengu, alates Vladimir Putini esmasest presidendiks saamisest kuni senikestva Ukraina kriisini, mil maailm seisab silmitsi uute ohtude ja Venemaaga, kes on agressiivsem kui kunagi varem ja kasutab sõjapidamiseks kõiki riigi käsutuses olevaid vahendeid, nii klassikalisi ja konventsionaalseid, kui ka uusi ja mittekonventsionaalseid.

Töö eesmärgiks on lähemalt uurida hübriidsõja olemust, teket ja sellest tulenevaid ohte ükskõik millisele riigile, kes ei oska seda oodata ja kes ei ole selleks piisavalt ette valmistunud.

Hübriidsõda uurides proovin näidata tema erinevust konventsionaalsest sõjast, mis minu arvates on ainult üks hübriidsõja kiht, mida vajadusel võidakse samuti kasutada.

Proovin vastata küsimustele kuidas ära tunda ja võimalusel ennetada hübriidsõda, kuidas selleks valmistuda ja millised on võimalikud vastumeetmed riigis, mis on juba langenud rünnaku ohvriks.

Meetodina olen kasutanud kvalitatiivset uurimust, mille käigus olen püüdnud võrdselt kasutada ja tervikuks kokku põimida empiirikat, teooriaid, allikaid ja endapoooselt analüüsi.

Samuti teen põgusa sissevaate ajalukku, kuna hübriidsõda ei ole sugugi nii uus nähtus kui arvatakse ja selle erinevaid elemente on ajaloos kasutatud erinevates sõdades mitmetel juhtudel.

Esimeses peatükis on uuritud asjaolusid, mis on viinud hübriidsõja mudeli tekkimise ja Ukraina konfliktini, on ära toodud hübriidsõja mõiste ja tunnused.

Teine peatükk käsitleb hübriidsõda Ukrainas kahe täiesti erineva näite, Krimmi annekteerimise ja Ida-Ukraina sõjategevuse põhjal. Mõlemal puhul on tegu hübriidsõjaga, kuid

sõja planeerimine, ülesehitus ja kulg on üksteisest kardinaalselt erinevad, mis omakorda näitab kui lai mõiste võib olla hübriidsõda kui seda võrrelda klassikalise, konventsionaalse sõjaga.

Kolmas peatükk uurib kuidas on võimalik sellist konflikti reguleerida, kas see on oht Eestile ja NATO-le ning millised peaksid olema riigikaitse komponendid riigis, kellel on oht sattuda või kes on juba sattunud hübriidsõja tunnustega rünnaku alla.

Kokkuvõttes vastan kokkuvõtvalt töös püstitatud küsimustele ja esitan omapoolse nägemuse kuidas minimeerida ohud riiki ähvardava võimaliku hübriidsõja puhul.

Samuti tundub mulle, et seda teemat ei võeta hoolimata kõigest veel ikka vajaliku tõsidusega, NATO ja EL-i liikmelisus on meid piisavalt uinutanud ja ärkamine on olnud liiga aeglane. Isiklikult arvan et käesolev teema on rahvusvahelisel tasandil hetkel meie riigile kõige olulisem ja aktuaalsem teema, mis mõjutab tervikuna kogu ühiskonda, nii tavakodanikke, riiklikke otsustajaid kui kogu riiki tervikuna.

1. UKRAINA ROLL JA KOHT VENEMAA SÕJALIS-POLIITILISES VÕIMEKUSES

1.1 Vene Föderatsiooni ajaloolised huvid Ukraina suhtes

Vaadates Ukraina suurust, potentsiaali, rahvaarvu ja geopoliitilist asendit, on selge, et mitte kuidagi ei ole võimalik alahinnata Ukraina suurt tähtsust endises Nõukogude Liidus ja ka praegusel ajal.

„Liit oleks saanud edasi eksisteerida ka ilma Baltimaadeta, kuid ilma Venemaa, Ukraina ja Valgeveneta oleks see võimatu” (Karjahärm 2007).

Ehk siis üks mõrudamaid pille, mis tuli Nõukogude Liidu juhtkonnal alla neelata, oli Ukraina iseseisvumine, kuna tegu oli ka ühe suurema majanduskeskusega, mis hõlmas endas nii põllumajanduslikku tootmist, energeetikasektorit kui ka rasketööstust. Ukrainat nimetati Venemaa viljaaidaks, kuna tänu saadaolevale suurele kogusele heale põllumaale oli Ukraina juhtiv liiduvabariik teravilja tootmises.

Energeetikasektoris olid kasutusel kõik tehnoloogiad, näiteks Dneprogressi hüdroelektrijaam, Žaporožje ja Tsernobõli tuumajaamad, Donbassi kivisöebassein.

Samuti olid Nõukogude Liidu sõjatööstuskompleksi olulisteks osadeks nii raketi-, tanki- kui muud kõikvõimalikud relvatehased, millest oli sõltuv kogu sõjatööstuskompleks, Donetsk ja Luganski sõjatehastes valmistati kuni käimasoleva Ukraina konfliktini nii tagavaraosi kui terveid tehnilisi sõlmi Vene armee kasutuses olevale rasketehnikale.

Krimmi poolsaar ja Sevastopool on juba ajalooliselt olnud Vene mereväe Musta mere laevastiku põhiliseks tugipunktiks ja kodusadamaks, mille kaotamist või millele võimalike piirangute kehtestamist läbi uue ja ebasoodsama rendilepingu Ukraina poolt on Venemaa alati välistada üritanud juba ainuüksi sel lihtsal põhjusel et analoogset baasi laevastiku paigutamiseks ei eksisteeri.

Ukraina territooriumil asus ka aukartustäratav osa Nõukogude Liidu tuumaarsenalist, mis anti Ukraina iseseisvudes üle Vene Föderatsioonile.

Budapesti memorandum rikkumine Venemaa poolt. Budapesti memorandum on mitmepoolne kokkulepe julgeolekutagatiste kohta, Budapestis 1994. aasta 5. detsembril Ameerika Ühendriikide, Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi ning Vene Föderatsiooni poolt allkirjastatud kokkulepe Ukrainale antavate julgeolekutagatiste kohta seoses Ukraina liitumisega tuumarelvade leviku tõkestamise lepinguga. Hiljem ühinesid memorandumiga Hiina ja Prantsusmaa.

USA, Venemaa ja Suurbritannia kohustusid austama Ukraina sõltumatust, suveräänsust ja olemasolevaid piire. Memorandum tulemusena loovutas Ukraina aastatel 1994 kuni 1996 Venemaale oma territooriumil asunud tuumarelvade varud, mis olid 1994. aastal maailmas suuruselt kolmandal kohal. (UN Security Council document S/1994/1399, 19 December 1994)

Nagu me Ukrainas toimuva näite varal näeme, ei pidanud Venemaa seda väga mõjukate osalistega olulist lepingut millekski ja selle üle, kas tuumarelvade omavate Ukrainat oleks rünnatud või mitte, võime ainult spekuloida.

Senikaua kui poliitiline võim Ukrainas oli Kremlile meelepärane, ei sekkunud pidevalt ja avalikult Ukraina sisepoliitikasse. Iga samm dialoogist Euroopa liidu või NATO-ga on aga alati kutsunud esile Venemaa terava vastureaktsiooni ja kõrvalekalded Venemaa soovitud kursist on kaasa toonud sammud, mis lõpuks päädisidki osa suveräänse Ukraina vallutamise ja senikestva relvastatud konfliktiga Ida-Ukrainas.

1.2 Vene Föderatsiooni praegused ambitsioonid

Aastal 2012 toimusid Vene sõjalises juhtkonnas üliolulised muudatused, vahetusid nii kaitseminister kui kindralstaabi ülem, Anatoli Serdjukov ja armeekindral Nikolai Makarov asendusid kindral Sergei Šoigu ja kindralpolkovnik Valeri Gerassimoviga.

Antud muudatused olid suuresti muidugi etteprognoositavad, kaitseminister Serdjukov, kes pidi tegema ära kogu musta töö armeereformi läbisurumisel, hoolimata tihti ülitugevast armeesisest vastuseisust, sai selleks paariaks, kellel pärast töö äratagemist lahkuda tuli. Aastatel 2008-2012 pidi Serdjukov tegema sellisel hulgal ebapopulaarseid otsuseid, näiteks struktuurimuudatused, väeosade sulgemised jne, et kaitseministri kohale ta kindlasti jääda ei saanud. Ta asendati Sergei Šoiguga, kes, olles eelnevalt juhtinud eriolukordade ministeeriumi, oli selle institutsiooni üles ehitanud ja tugevaks muutnud, koos kõigi sõjaväelise asutuse tunnustega. Samuti oli eriolukordade ministeerium tihti tegevuses nn eesliinil, mis nõudis kiiret otsustamist ja tegutsemist, ehk siis Šoigu oli kaitseministri kohale tugev valik ja ta asus seda kohe ka tõestama, tehes armees hulgaliselt ootamatuid kontrole ja etteteatamata õppusi, saamaks aru Vene armee tegelikust olukorrast ja võimekusest.

Kindral Gerassimov aga liikus juba eelnevad kaks aastat pidevalt ametiredelil järjest kõrgemale ja tema nimetamine kindral Makarovi asemel kindralstaabi ülemaks oli suhteliselt ootuspärane. Võib-olla toimusid need muudatused lihtsalt pool aastat enne kui oodati. Koos moodustati suhteliselt tugev ja koostöövõimeline tandem, mille töö tagajärgi me nüüd Ukrainas näha võime ja mille igakülgselt õigustamist rahvusvahelisel areenil Vene välisminister Sergei Lavrovi poolt saadavad juba ajakirjanike naerupahvakad. Olgu ka ära mainitud, et ka Eestil on olemas seos kindral Gerassimoviga, kes oli aastatel 1993-1994 Tallinnas, Tondil asuva 144. motoriseeritud jalaväediviisi ülem, olles üks viimaseid kõrgeid Vene sõjaväelasi kes Eestist lahkus.

Armeereformi juures ma ei peatu, armeereformi analüüs ei ole selle töö teema, küll aga tahaksin ära märkida ühe asja millest eriti ei räägita, see on armeereformi sees tehtud palgareform, mis tõepoolest viidi läbi mitte ainult paberil, vaid vähemalt osaliselt ka realselt ja mis viis Vene kutseliste sõjaväelaste palga täiesti arvestatavale tasemele. Raha seotusest kaadripoliitika ja sõjaväelaste motiveeritusega ei pea vist eraldi rääkima. Kui praegusel hetkel on veel tõsisemaid probleeme lepinguliste sõjaväelaste värbamisega, siis antud palganumbrite juures võib juhtuda, et

see probleem leeveneb oluliselt, eriti olukorras kus lääneriikide poolt Venemaale kehtestatud sanktsioonid on hakanud mõju avaldama ja Venemaal tekib juurde töötuid mehi, kes on piisavalt võimekad astumaks armeeteenistusse.

Kui vaadata Venemaa kaitsekulutusi, siis on need jätkuvalt tõusuteel, olenemata sellest mis toimub mujal majanduses. Viimati olid Vene kaitsekulutused languses aastatel 1992-1999, president Jeltsini valitsemise ajal. Hetkest mil riigitiüri võttis president Putin, on kaitsekulutused kuni praeguseni ainult tõusnud ja kindlasti ka jätkavad tõusu. Samal ajal langesid kaitsekulutused nii Ukrainas kui ka peaaegu kõigis NATO riikides.

Sel ajal kui Ukraina armee marginaliseerus, viidi Vene armees läbi edukaks osunud reform ja jõudude tasakaal muutus nii ebaproportsionaalseks, et Ukraina vastu sõjalise operatsiooni alustamine toimus kiirest, otsustavalt ja ilma igasuguste kõhklusteta.

Vaadates Läänemere piirkonda, näeme et siia on toodud hulk täppisrelvastust, nagu näiteks ballistilised raketikompleksid „Iskander-M“ või õhutorjekompleksid „S-400“. Mõlemad relvasüsteemid on muu hulgas võimelised kohale toimetama ka taktikalisi tuumalõhkepäid. Iseenesest loogiline tegevus, moraalselt ja füüsiliselt vananenud relvastus uue vastu vahetada, aga kõik see rakendati korralikult ka poliitretoorika vankri ette, reklaamides antud tegevusi vastusena NATO õppustele regioonis ja kavandatavale raketikilbile. Siseriiklikult töötab selline retoorika hästi, sisuliselt saadakse relvastuse moderniseerimisest ja väljavahetamisest topeltkasu, nii sõjalist kui ka poliitilist.

Armeereformi käigus kehtestati brigaadipõhine operatiivstruktuur ning neljal strateegilisel väejuhatusel rajanev juhtimisstruktuur, ajateenistus ja selle pikkus säilivad vähemalt esialgu praegusel kujul. Kokkuvõtvalt võib ütelda et Ukraina konflikt ei saanud võimalikuks mitte ainult tänu Ukraina siseriiklikest pingetest tekkinud juhuse kasutamisele, vaid aastatel 2000 - 2015 on moderniseeritud, välja õpetatud ja taasloodud Vene armee, kes on sellisteks operatsioonideks suuteline.

Ukraina poole pealt vaadates oli olukord Venemaaga risti vastupidine – armee oli marginaliseerunud, ajateenistus oli kaotatud, palgad väikesed ja isikoosseis demoraliseerunud. Korrupsioon oli ja on siamaani oluliselt suurem kui isegi kõrge korrupsioonitasemega Vene armees. Sisuliselt oli armee rahastamist nii palju kärbitud, et eelarvest jätkus palgade maksmiseks

ja minimaalseks väljaõppeks. Moderniseerimisest, arendamisest ja kaasajastamisest ei rääkinud poliitilisel tasandil keegi.

Samuti võib ka eeldada nii Krimmi kui Ida-Ukraina juhtumite puhul Vene eriteenistuste kõrget kontsentratsiooni ja mõju Ukrainas, luues piisavad eeldused hübriidsõja alustamiseks, õigemini on eriteenistuste kasutamine operatsiooni ettevalmistavas faasis üks osa hübriidsõjast.

1.3 Vene Föderatsiooni sõjaline doktriin

Et mõista Venemaa kui agressori tegevust Ukrainas, on olune omada ülevaadet Vene Föderatsiooni kehtivast sõjalisest doktriinist. Vene sõjalist doktriini eristab paljude lääneriikide doktriididest see, et lääneriikide doktriinid on põhiliselt keskendunud militaarsetele lahendustele ja armee kasutamisele erinevate kriisiolukordade puhul, Vene oma aga on ka paljuski poliitiline manifest, mis määrab ära suhtumise ja tegevused teiste riikide ning ka organisatsioonide suhtes. Militaarsa sisaldavad doktriini lisadokumendid, need sisaldavad konkreetseid tegevusi ja ole Venemaa puhul avalikkusele kättesaadavad. Kui lugeda kehtivat Vene Föderatsiooni doktriini, siis hübriidsõja olemuse kirjeldus on sinna juba ridade vahele sisse kirjutatud.

Doktriin. Alates 1991. aastast järjekorras neljanda ja hetkel kehtiva sõjalise doktriini rakendamine tähendab alati uut sõjalist strateegiat ja uusi relvajõudude arengu- ning tegevussuundi.

Doktriin, allkirjastatud president Putini poolt 25. detsembril 2014 ei ole selles mõttes erand. Parima sõnastuse kehtiva doktriini iseloomustamiseks on andnud endine Eesti Kaitseväge juhataja, erukindral Ants Laaneots.

„Venemaa sõjalised doktriinid peegeldavad selgelt impeeriumi taastamise protsessi etappe. Igaüks neist oli seotud teatud postnõukogude alade vallutamisega ja Moskva kontrolli alla toomisega. Nii oli see Transnistriaga 1993. aastal, Tšetšeeniaga 1994 - 1996 ja 1999 - 2000 aastatel, kallaletungiga Gruusias ja Lõuna-Osseetiale ning Abhaasia okupeerimisega 2008. aastal, Krimmi annekteerimisega ja kallaletungiga Ukrainale 2014. aastal“ (Laaneots 2015a).

Selgelt on põhivaenlasena välja toodud NATO, samuti ei ole muutunud suhtumine tuumarelvade kasutusse ja lubatud on ka ennetav tuumalöök. Ehk siis palju on ka siseriiklikuks

tarbimiseks mõeldud populismi, mis peaks rahva meeleolu üleval hoidma, eriti silmas pidades mõjuma hakanud sanktsioone, rubla kurssi ja naftahinna langust.

Enda kirjas europarlamentidele ütleb Vene Föderatsiooni Riigiduumi esimees Sergei Narõškin järgmist: Moskva on deklareerinud, et uue sõjalise doktriini rakendamine on seotud „NATO laienemisega ida suunas ja alliansi agressiivsuse kasvuga“, „ebastabiilse olukorraga Ida- ja Kagu-Ukrainas“. Viimased väljaütlemised on tegevuse Ukrainas lausa tituleeritud suurejooneliselt „Euroopa kaitsmiseks natsismi eest“. (Narõškin 2015)

2014. aasta doktriinis leiab esimest korda äramärkimist ka hübriidsõda ja selle strateegiad, samuti on välja toodud võimalus Vene vägede kasutamine väljaspool riiki kui selleks on tekkinud vajadus, tüüpnäiteks võib tuua Venemaa poolt pidevalt välja toodava vajaduse kaitsta väljaspool Venemaad elavaid etnilisi venelasi. Ehk siis praegu kehtiv Vene Föderatsiooni sõjaline doktriin annab Venemaale, vähemalt tema enda silmis, ka legaalse baasi viimaks läbi tegevusi mida me näeme Ukrainas.

Sellistes tegevustes ei ole tegelikult midagi uut, seda on kasutanud paljud riigid erinevates konfliktides, vahe on lihtsalt jultumuses välja mõtelda erinevaid ettekäändeid sõjategevuse alustamiseks ja rahvusvahelise üldsuse hukkamõistule sisuliselt üldse mitte reageerimine.

Uue, hetkel kehtiva Venemaa sõjalise doktriini põhiseisukohad on on kirja pandud selliselt, et me võime sealt välja lugeda terve hulga hübriidsõjale omaseid mõisteid ja tegavusi. Paljudest eri riikide analüütikutest annab doktriini sisu ja mõtte kõige paremini edasi erukindral Ants Laaneots.

Info- ja psühholoogiliste operatsioonide otsustav roll sõjategevuse ettevalmistamisel ja läbiviimisel. Informatsioonilisest mõjutamisest räägitakse praktiliselt iga doktriini peatükis. Nii on Venemaa peamiste ohtude iseloomustamisel märgitud ära tendents „sõjaliste ohtude nihkumisest inforuumi“. Ka Venemaa siseohtude kirjeldamisel on informatsiooniline mõjutamine kirjeldatud kui kõige ohtlikum riigi stabiilsusele. Kõrvuti terroristlike organisatsioonide tegevusega riigis, märgib doktriin 2014 peamise ohuna ära „elanikkonna informatsioonilise mõjutamise eesmärgiga kahjustada selle ajaloolisi, vaimseid ja patriootlikke traditsioone, provotseerida rahvaste vahelisi ja sotsiaalseid pingeid, ekstremismi ja religioosset vihkamist või vaenu. (Laaneots 2015b)

Kõige enam näeb doktriin 2014 ette infotehnoloogiate ja psühholoogiliste operatsioonide kasutamist kaasaegsetes sõjalistes konfliktides. Seejuures plaanitakse infosõja elementide kasutamisel ohverriigi vastu ka selle „protesteeriva elanikkonna potentsiaali rakendamist

kompleksselt sõjalise jõuga ja mittesõjaliste poliitiliste ja majanduslike vahenditega“. Veelgi enam, doktriin 2014 eeldab ka „viienda kolonni“, ehk „väljapoolt rahastatavate ja juhitud poliitiliste jõudude ja ühiskondlike liikumiste“ kasutamist, nagu seda tehti Krimmi annekteerimisel. Suurt tähelepanu pööratakse internetile kui informatsioonilise mõjutamise vahendile. Doktriin näeb ette „vaenlase mõjutamist globaalse inforuumi kaudu kogu tema territooriumi ulatuses“. Siin on paslik märkida ära Venemaa ja Hiina salajane koostöö küberkaitse valdkonnas. On teateid, et mõlemad riigid valmistuvad 2015. aasta esimesel poolel allkirjastama koostöölepet küberkaitse valdkonnas. (Laaneots 2015c)

Venemaa poolne selge ja ühemõtteline vaenlase määratlemine. Selleks on doktriinis avalikult ja ühemõtteliselt kuulutatud Lääs tervikuna ja selles eelkõige NATO. Iseloomulik on, et doktriin ei märgi ära sõjalise võimekuse tõstmise vajadust Venemaa idapiiridel Kaug-Idas, Hiina ja Jaapani suunal. Täielikult on välja jäetud Jaapani territoriaalsed pretensioonid NSV Liidu poolt okupeeritud Kuriilidele ja Hiina üha suurenev sõjaline kohalolek piki Venemaa-Hiina piiri“. (Laaneots 2015d)

„Venemaa saadab rahvusvahelisele kogukonnale ühemõttelise teate, et ta on valmis kasutama oma relvajõude ka väljaspool riigi territooriumi. Doktriinis on klausel, et seda võidakse teha „väljaspool Venemaa Föderatsiooni territooriumi asuvate vene kodanike kaitseks“. Meeldetuletuseks lugejale: ettekäändeks agressioonidele Transnistrias, Gruusias ja Ukrainas oli „vene kodanike kaitse““ (Laaneots 2015e).

Doktriin määratleb ära ka tuumarelva kasutamise tingimused. Seda tehakse vastuseks tuumarelva kasutamisele Vene Föderatsiooni vastu, aga vajadusel ka preventiivselt, kui Venemaad rünnatakse tavarelvastusega ja see asetab ohtu riigi eksistentsi. Ehk siis ei välistata tuumasõda ja preventiivset lööki taktikalise tuumarelvaga. Selline väljaütlemine kõige kõrgemal ametlikul tasandil annab põhjust muretsemiseks enam kui küllaga. (Defence News 2014)

2. HÜBRIIDSÕDA

2.1 Sõjaliste konfliktide tüübid

Sõjaajaloo üks tuntuim strateegiameister, preislane Carl von Clausewitz on öelnud, et igasuguse sõja eeltingimus on inimlik nõrkus, mille vastu see ongi suunatud. Hiina suur sõjandusklassik Sun Tzu omakorda on tõdenud, et kogu sõjapidamine rajaneb pettusel. Need ülalmainitud kaks asja, inimlik nõrkus Ukraina poolt ja pettus Venemaa poolt ongi viinud tänase olukorrani. See omakorda tähendab, et me ei saa jääda uskuma, et oleme tänu Ukraina sündmustele nüüd kõike näinud ja midagi hullemat enam juhtuda ei saaks.

„Me peame olema valmis väga erinevateks stsenaariumiteks – ja see ongi lähtealus, millele ehitada me tuleviku kaitse“ (Mikser 2014).

Võimalik et laiemale üldsusele tuntuin, tsiteerituim ja järgituim sõjandusklassik Carl von Clausewitz ütleb veel sõja kohta järgmist: „Sõda ei ole midagi muud kui riigi poliitika jätkamine teistsuguste vahenditega“ (Clausewitz 2004a).

Samuti annab ta endapoolse, kõige levinuima sõja definitsiooni: „Sõda on seega vägivallaakt, et sundida vastast toimima meie tahte kohaselt“ (Clausewitz 2004b).

Sellele definitsioonile on raske vastu vaielda, küll aga saab seda hübriidsõja olemust uurides täiendada, sest tänapäeval on sõjale lisandunud rohkem eri kihte kui Clausewitzi ajal tunti, samuti võime lugeda sõjaks tegevusi, mis ilmingimata ei pea olema vägivaldsed, kuid viivad samade tulemusteni milleni varem jõuti ainult vägivalla abiga. Kuigi samas võib ka Clausewitzi teostest välja lugeda hübriidsõjale omaste tegevuste kirjeldusi, näiteks partisanitegevuse organiseerimine vastase tagalas, tsiviiliskutele relvade jagamine, kuulujuttude levitamine ja nii edasi. Need tegevused olid lihtsalt teistmoodi nimetatud ja nendele ei omandatud võib-olla nii suurt tähtsust võrreldes konventsionaalsete sõjategevuse elementidega. Hübriidsõja puhul näeme aga, et need tegevused võivad olla tähtsamad kui sõja konventsionaalsed elemendid.

Sõjalisi konflikte saab kirjeldada ja liigitada mitmeti, mina pakun alljärgnevalt välja kolm võimalust:

Esiteks konflikti kirjeldamine tema intensiivsuse ja konflikti käigus kasutatava relvastuse järgi.

Teiseks võimaluseks on konflikti liigitamise hukkunute arvu järgi.

Kolmanda võimalusena täiendavalt liigituse vastavalt kehtivale Vene Föderatsiooni sõjalisele doktriinile, kuna tänapäevase hübriidsõja olemust uurides on peategelaseks siiski Venamaa ja ohvriks või siis näitlikustamiseks Ukraina.

Alljärgnevat kolme erinevat liigitust saab ka sisu paremaks edasiandmiseks omavahel kombineerida. (Näiteks madala intensiivsusega sõda on tõenäoliselt kas relvastatud konflikt või lokaalne sõda). Samuti võib konflikti käigus muutuda konflikti iseloom ja intensiivsus ning konflikt nihkuda ühe liigituse alt teise alla.

Konfliktide jagunemine intensiivsuse järgi.

Madala intensiivsusega konflikt on tõenäoliselt kas lihtsalt relvastatud konflikt või äärmisel juhul lokaalne sõda, harva enam kui kahe riigi vahel toimuv konflikt, kus kasutatakse põhiliselt käsirelvi, nagu püssid ja automaatrelvad, kuulipildujad ja õlaltlastavad raketrelvad, mis ei põhjusta vastaspoolele pidevaid suuri kaotusi. Territoriaalne ulatus on piiratud ja konflikt võib kulgeda ka ainult ühe riigi territooriumil.

Keskmise intensiivsusega konflikt on kas lokaalne või regionaalne sõda, millest võtab osa kaks, aga tihti ka enam osapoolt ja mille käigus kasutatakse kogu spektrit riikide käsutuses olevat tavarelvastust, sealhulgas raskerelvastust nagu suurtükid, tankid, raketrelvad.

Kõrge intensiivsusega konflikt on kas regionaalne või laiaulatuslik sõda, mis toimub kahe või enama riigi vahel suurel territooriumil ja kus kasutatakse kõiki vaenupoolte kasutuses olevaid relvi, kaasa arvatud strateegilisi ründevahendeid nagu kaugpommitajad ja ballistilised raketid ning välistatud ei ole ka tuumarelva kasutamine.

Konflikte on võimalik veel ka liigitada **lahingtegevuse käigus hukkunute** arvu järgi **väheintensiivseteks ja sõdadeks**. Uppsala Ülikooli Rahu ja Konfliktuurimisinstituut pakub väheintensiivse konfliktina välja konflikti kus toimub

„vähemalt 25 aga mitte rohkem kui 1000 lahingtegevusega seotud surma kalendriaasta jooksul“ (Uppsala Universitet, The Department of Peace and Conflict Research, Definitions).

Seega sõjaks loetakse selle liigituse järgi konflikti kus otseselt lahingtegevuse tagajärjel hukkun rohkem kui 1000 inimest kalendriaasta jooksul.

Alljärgnev on vabatõlge Vene Föderatsiooni uusimast sõjalisest doktriinist ja annab ülevaate kuidas Vene Föderatsioon näeb ja liigitab erinevaid ohte ja konflikte. Selgitusena olgu öeldud, et kuna uurimise all on hübriidsõja olemus Ukraina näitel ehk siis tegelikult Vene – Ukraina sõjaline konflikt, siis ei ole põhjust teha võrdlevat analüüsi mõne teise riigi doktriiniga, vaid tuleb keskenduda kehtivale Vene Föderatsiooni sõjalisele doktriinile.

Sõjaline risk on siseriiklik olukord või mingite riikide vaheline olukord, mis võib viia sõjalise ohu tekkimiseni.

Sõjaline oht on siseriiklik olukord või riikidevaheliste suhete formatsioon, millega kaasneb reaalne võimalus relvastatud konflikti puhkemiseks osapoolte vahel (näiteks riigid, riikide grupid, või separatistlikud ja terroristlikud organisatsioonid).

Neid kahte esimest definitsiooni ei saa veel lugeda konfliktideks, küll aga võimalikeks konfliktieelseteks seisunditeks, millel on potentsiaal eskaleeruda mingit tüüpi sõjalisteks konfliktideks.

Sõjaline konflikt on riikidevaheliste või riigisiseste lahkkelide lahendamine, kasutades selleks sõjalist jõudu.

Relvastatud konflikt on suhteliselt piiratud ulatusega relvastatud kokkupõrge kas riikide vahel või ühe riigi territooriumil.

Lokaalne sõda on sõda kahe või enama riigi vahel, mille puhul sõjategevus ei välju sõdivate poolte riigipiiridest.

Regionaalne sõda on ühes geograafilises regioonis paikneva kahe või enama riigi vaheline sõda, millesse on kaasatud sõdivate osapoolte väed või ka rahvusvaheliste koalitsioonide poolt moodustatud väed. Kasutatakse tavarelvastust kuid ka tuumarelva kasutamine ei ole välistatud.

Laiaulatuslik sõda on sõda, mille puhul on vaenupoolteks kas riikide koalitsioonid või maailma võimsaimad riigid. Laiaulatuslik sõda tekib enamasti kõigi eelpoolnimetatud võimaluste eskaleerumise tagajärjel. Laiaulatuslikku sõtta kaasatud riigid on sunnitud sõjategevuse käigus mobiliseerima kõik nende käsutuses olevad ressursid. Kasutatakse kõiki relvi, sealhulgas vajadusel ka tuumarelvi. (Военная доктрина Российской Федерации 2014)

Sellised definitsioonid on üldjoontes suhteliselt universaalsed ja niimoodi defineeritakse konflikte paljudes riikides. Erinevused aga näiteks Venemaa ja Ameerika Ühendriikide doktriinides seisnevad mitte üksikutes definitsioonides vaid arusaamas doktriinist kui tervikus ja

infos, mida riigi sõjaline doktriin endas sisaldab. Samuti on erinev info kättesaadavus tavakodanikule.

Mida aga sellised liigitused ei sisalda, on hübriidsõja mõiste, kuna tegu on uue mõtteviisi ja lähenemisega sõjapidamisele ja olgugi et erinevaid definitsioone on juba palju pakutud, ei ole veel välja kujunenud ühtset akadeemilist seisukohta kuidas seda nähtust defineerida.

2.2 Hübriidsõja mõiste

Hübriidsõja mõiste. Definitsioone hübriidsõja kohta on juba üritatud anda palju, oluliselt rohkem kui definitsioone konventsionaalse sõja kohta, aga üldjoontes väidavad nad kõik üht ja sama, et tegu on laiapõhjalise ja kompleksse lähenemisega sõjale, kasutades vajadusel absoluutselt kõiki kasutadaolevaid ressursse ja võimalusi, et saavutada püstitatud eesmärki. Seega ei ole erinevate definitsioonide kaudu mõtet otsida suuri sisulisi erinevusi, pigem saab igäüks leida enesele keeleliselt sobivaima. Kuna akadeemilist ja rahvusvaheliselt tunnustatud definitsiooni hübriidsõjale veel ei ole, siis ei saa me ka hetkel veel rääkida definitsioonist vaid pigem mõistest. Usun et üldtunnustatud definitsioon luuakse siiski lähitulevikus, kuna välja pakutud variante on piisavalt, et saada hea lõpptulemus. Paljud mõttekojad ja kõrgemad sõjaväelase on juba praegugi välja pakkunud mitmeid häid variante, aga erinevate allikate viitamist mõnele kindlale definitsioonile, mida kõik kasutaksid, ei õnnestunud tuvastada.

Kuigi seoses Ukraina konfliktiga on hübriidsõda kui mõjutusvahend kerkinud tulipunkti, ei saa me väita et tegu on täiesti uue distsipliiniga sõjapidamises, kuna hübriidsõja tunnustega konflikte on olnud ennegi, näiteks Nõukogude Liidu ja Afganistani või Iisraeli ja Hezbollah vahel, aga hetkel räägime me siiski hübriidsõjast, mille üks riik Venemaa näol on deklareerinud läbi sõjalise doktriini ja kõrgete sõjaväelaste sõnavõttude enda doktrinaalseks lähenemiseks konfliktidele.

Kahekümne esimese sajandi sõda on olnud ja ka jääb kompleksseks fenomeniks, aga tema olemus ei ole muutunud ega ka muutu. Läbi ajaloo hoolika tundmaõppimise on jõutud tõdemuseni, et hübriidsõda on kontseptsioon, kogum kasulikke mõtteid ja järeldusi sõja minevikust, olevikust ja tulevikust. Sõjategevuse jooned on kahekümne esimesel sajandil muutumas järjest hägusemaks.

Julgeolekualased väljakutsed sisaldavad endas riikidevahelist sõjategevust, vastupanuliikumisi, terrorismi ja nende kõigi kombinatsioone. (Mansoor, Murray 2012)

Üheks hübriidsõja põhitunnuseks võiks lugeda tema erinevust konventsionaalsest sõjast, mis seisneb selles, et olles nii oluliselt laiapõhjalisem, saame me konventsionaalset sõda pidada hübriidsõja üheks osaks.

Vaadeldes Ukrainas viimase kuue kuu jooksul toimunut, tundub, et ajaloolava väärrika karjääriga püriasukas, clausewitziaanlik ehk «klassikaline» sõda on taandumas varunäitlejate pingile uue ja agressiivse rollinõudleja, hübriidsõja pealetungi ees. Preisi kindrali ja sõjateoretiku Carl von Clausewitzi sõjakäsitlus on läänemaise julgeolekumõtte välja kohal kõrgunud juba pea poolteistsada aastat. Tervete põlvkondade vältel on kadetid sõjakoolides ja ohvitserid kindralstaabi akadeemias lakanud tema peateost, 1832. aastal pärast kindrali surma avaldatud tellisemõõtu monograafiat «Vom Kriege» (e.k «Sõjast», tõlge avaldatud 2004). Ning terved rügemendid esseiste, analüütikuid ja ajakirjanikke on loendamatuid kordi tsiteerinud Clausewitzi kuulsat definitsiooni: sõda on poliitika jätkamine teiste vahenditega. (Kaas 2014a)

Ehk siis mitmed täna sõjast kirjutajad, sealhulgas ka Kaarel Kaas, soovivad meile ütelda, et tänapäeva sõjanduses tuleb nendel kes soovivad läbi viia edukat sõda ja ka nendel, kes soovivad sihtmärgiks sattudes ellu jääda, lahti ütelda vanadest, tugevalt juurdunud ja läbi katsetatud sõjanduteooriatest ning mõtelda kastist väljapoole. Väljapoole selles mõttes, et klassikaline sõda, kus kohtuvad kaks või enam relvastatud üksust, hakkab saama ajalooks. Sõtta kaasatakse kogu ühiskond, alates meediast lõpetades tsiviilelanikega.

Mulle meeldib hübriidsõja mõistena oma lühiduses ja konkreetsuses enim Kaarel Kaasi poolt sõnastatud kindral Carl von Clausewitzi konventsionaalse sõjakäsitluse parafrazeering, mille kohaselt võiks hübriidsõja mõiste olla järgmine: „**sõda on poliitika jätkamine kõigi võimalike, kaasa arvatud mittesõjaliste vahenditega**“ (Kaas 2014b).

Minu arvates on sellega kõik öeldud, püstitatud eesmärgi saavutamiseks kasutatakse kõiki riigi kasutuses olevaid vahendeid, nii sõjalisi kui mittesõjalisi. Sellest omakorda saame tuletada väite et hübriidsõda **algab kaua aega enne esimest lasku ja võib samuti enne ka lõppeda**. Seda siis juhul kui agressorriik saavutab soovitud eesmärgid ilma tavamõistes sõjategevust alustamata ja kasutab alltoodud tabelis väljatoodud hübriidsõja kihtidest ainult esimesi.

Samuti on oluline veel üks erinevus, mis eristab konventsionaalset sõda hübriidsõjast ja selleks on esmapilgul täiesti mõistusevastane olukord, **kus sõdivate riikide vahel dialoog ei katke**. Kui konventsionaalses sõjas jääb sõdivate osapoolte vaheline suhtlus minimaalseks, toimudes läbi väheste diplomaatiliste kanalite, siis Ukraina – Vene konflikti puhul näeme me, et hoolimata sõjategevusest suhtlevad konflikti osapooled edasi, toimub kaubavahetus, energikandjate müük, nende hinna üle tingimine. Venemaa müüb siiaamaani Ukrainale gaasi, Ukraina aga varustab nii annekteeritud Krimmi kui ka separatistide kontrolli all olevaid territooriume elektrienergiaga. See esmapilgul absurdne olukord saabki võimalik olla hübriidsõja taolises asümmeetrilises konfliktis.

2.3 Hübriidsõja erinevad kihid

Järgnevalt on välja toodud põhilised kihid, mida me võime lugeda hübriidsõja osadeks. See on küll pisut lihtsustatud, aga katab ära suuremad ja põhilised hübriidsõja tunnused ja komponendid. Detailsemaks minnes on igast kihist võimalik välja tuua hulk alamkihte.

Informatsiooni- ja psühholoogiline sõda

„Sihtmärgiks oleva riigi ja selle kodanike vastu alustatakse massiivset laimukampaaniat, kasutades selleks kõiki tänapäevaseid meediakanaleid ja vahendeid“ (Franke 2015).

Majandussõda

Sihtmärgiks oleva riigi vastu kehtestatakse erinevaid majandussanktsioone. Lõpetatakse energiakandjate tarnimine või tõstetakse nende hindu, kehtestatakse kaitsetollid või täielik embargo mõnedele kaubagruppidele. Vajadusel jätkatakse majandusliku mõjutamise meetmetega kuni kaubavahetuse ja muu majanduslase suhtluse täieliku lõpetamiseni.

Poliitiline mõjutamine

Poliitilisel tasandil rünnatakse sihtmärki rahvusvahelistes organisatsioonides, seatakse kahtluse alla sihtmärgiks oleva riigiga sõlmitud lepinguid. Toetatakse sihtriigis olevaid selliseid poliitilisi jõude, kellest võib olla kasu agressorriigi plaanide elluviimisel.

Massirahutuste organiseerimine

Sihtriigis hakatakse organiseerima massirahutusi, kaasates selleks kohalikke elanikke. Selleks kasutatakse nii sihtriigi siseseid aktiviste kui ka infiltreerunud eriüksuslasi ja luureteenistuste töötajaid.

Eriüksuste kasutamine

Massirahutusste paremaks organiseerimiseks saadetakse eriüksuslasi, kes jagavad kohalikele elanikele instruksioone, relvastavad ja rahastavad neid, saavad erioperatsioonidega mõjutada võtmetähtsusega isikuid ja objekte. Suurem hulk eriüksuslasi saab ka mingi territooriumi enda kontrolli alla võtta. Näiteks Krimmi annekteerimine ja „rohelised mehikesed“.

Palgasõdurite kasutamine

Kasutatakse eriüksuslaste kõrval juba mittekonventsionaalses sõjategevuses, kus on käigus enamus tavarelvastusest, sealhulgas raskerelvad. Näiteks „puhkusel olevad“ Vene sõjaväelased Krimmis.

Konventsionaalne sõda

Kui kõik eelnevad vahendid ei ole viinud eesmärkide saavutamiseni, algab tavapärane sõjategevus. Sellele võib eelneeda konventsionaalne heidutus, vägede ümberpaigutamine sihtriigi piiride lähedusse, pidevad õppused jne. Hübriidsõda on näidanud, et isegi sel juhul ei pruugi tänapäeval järgneda sõja kuulutamist.

Eelnevalt välja toodud hübriidsõja võimalikust kihtideks jagunemisest on kõige erinevam viimane, konventsionaalse sõja kiht, sest see eeldab ründavalt riigilt rida tegevusi, mida eelnevates kihtides ei ole vaja läinud.

Ehk siis konventsionaalsest sõda võib ka vaadelda kui ühte hübriidsõja osa, mis rakendub siis, kui eelnevad kihid ei ole osutunud efektiivseteks.

Kõiki hübriidsõja kihte saab vajadusel rakendada kas eraldi või koos, neid omavahel kombineerides ja vastavalt sellele, kas püstitatud eesmärk on saavutatud või mitte, liigutakse järjest intensiivsemat ja vägivaldsemat tegevust nõudvate kihtide kasutusele võtmiseni.

Ajalooliselt kõige olulisem neist tegevustest konventsionaalse või siis tavasõja mõistes on ametlik, läbi diplomaatiliste protseduuride sõja kuulutamine rünnatavale riigile. Hübriidsõja puhul näeme me Ukraina näitel et isegi see ei pea enam paika, Vene vägede regulaarüksused osalevad konventsionaalses sõjategevuses, samas kui *de jure* Venemaa ja Ukraina sõjas ei ole.

Viimati kinnitas seda kõige kõrgemal tasemel Vene Föderatsiooni president Vladimir Putin 16. aprillil käesoleval aastal enda iga-aastases otsesaates, kus Vene president vastab venemaalaste küsimustele. Vladimir Putin: „Vene vägesid Ukrainas ei ole, isegi Ukraina armee staabiülem ütles et me ei ole Venemaaga sõjas“ (Putin 2015).

See annab Venemaale Ukraina puhul siamaani võimaluse enda osalust sõjategevuses eitada, mitte kasutada sõduritel õigeid embleeme, sõjatehnikal riiklikke markeeringuid, Vene lippu jne. Selline eitamine on aga omakorda tüüpiline hübriidsõja kiht, infosõda.

Siit omakorda tuleb välja ka oluline vahe Krimmi ja Ida-Ukraina operatsioonide vahel, kus esimese puhul ei eitata enam ammu enda osalust annekteerimisel, Ida-Ukrainas aga eitatakse siamaani Vene sõdurite ja Venemaalt pärit relvastuse osalust lahingutegevuses.

Krimmi ja Ida-Ukraina puhul saame me mõlemal juhul rääkida hübriidsõjast, aga sõjaliste operatsioonide ülesehitus ja läbiviimine on neil juhtudel üksteisest täiesti erinev.

Vaadates hübriidsõja kihte, saame me aru et erinevaid hübriidsõja kihte võetakse kasutusele vastavalt vajadusele ja agressorriigi poolt püstitatud eesmärkidele, ehk siis kui eesmärk on võimalik saavutada mittesõjaliste või mittekonventsionaalsete vahenditega, sõjalisi vahendeid ei kasutatagi. Täpselt nii juhtus Krimmis, eesmärk, milleks oli Krimmi annekteerimine, saavutati ainsagi lasu ja inimohvrita.

Olenemata sellest mis on Ida-Ukraina puhul Venemaa lõpp-eesmärk, olgu see siis poliitilise võimu vahetus Kiievis või Ukraina föderaliseerumine, ei ole seda eesmärki suudetud täita tabelis toodud ülemiste, hübriidsõja „pehmemate“ kihtidega ja kasutusele on võetud järjest tugevamad meetodid, eriüksuslastest ja palgasõduritest kuni konventsionaalse sõjategevuseni, ainsa erinevusega konventsionaalsest sõjast, et sõda kui sellist *de jure* ei ole riigid üksteisele kuulutanud.

2.4 Gerassimovi doktriin

„Hübriidsõja puhul kasutatakse eesmärgi saavutamiseks koordineeritult kõiki riigi käsutuses olevaid vahendeid: poliitilisi, diplomaatilisi, majanduslikke hoobasid; info- ja luureoperatsioone jne. Eesmärgiks on paisata kaosesse vastase ühiskond, poliitiline juhtkond, majandus, murda riigi ja rahva võitlustahe psühholoogilise surve ning info-

operatsioonide abil. Ning alles kõige eelmainitu kõrval tuleb ühe lisainstrumendina mängu sõjaline jõud” (Kaas 2014c).

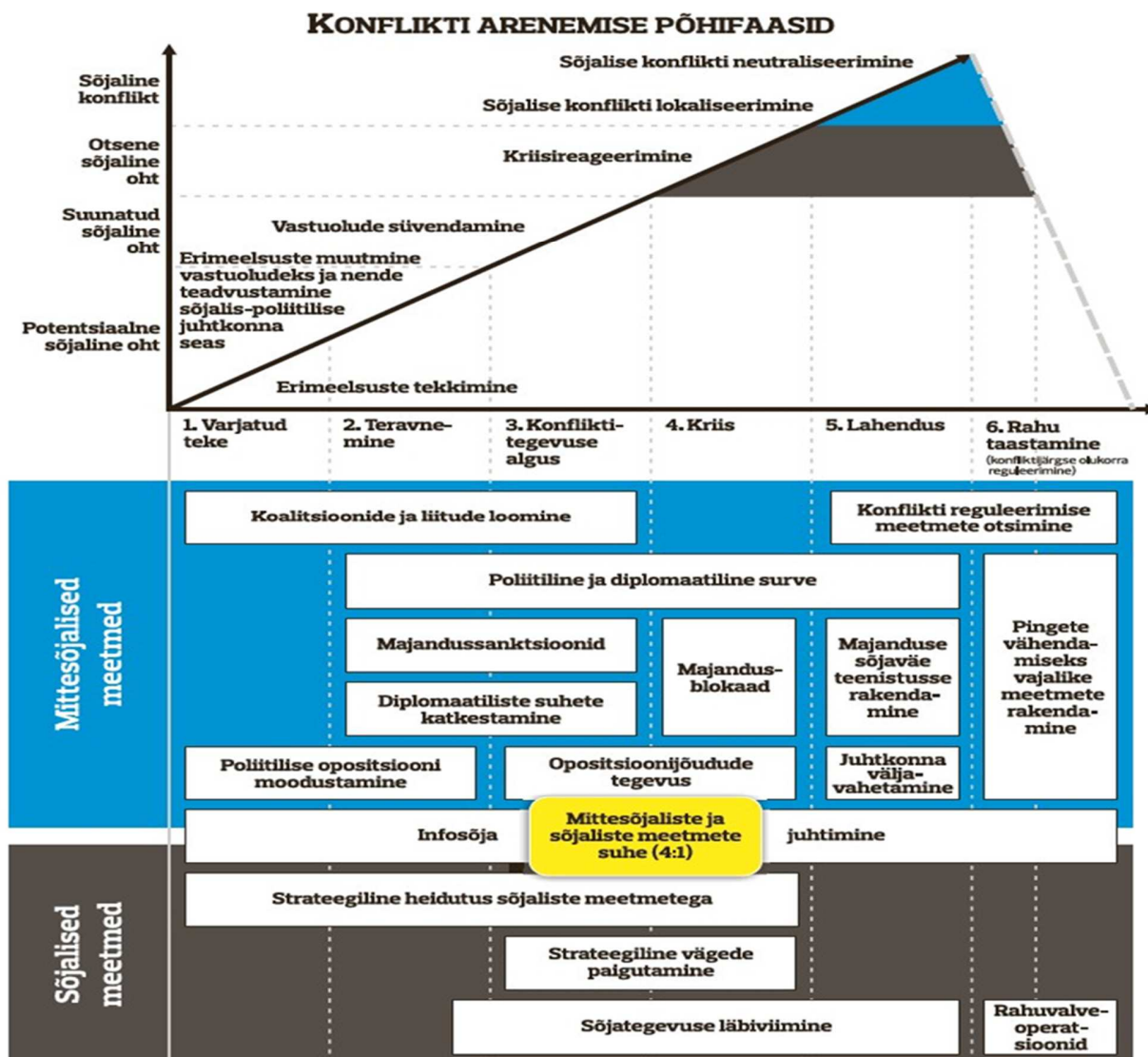
Ülalolev lõik Kaarel Kaasi artiklist on tegelikult tõlge Vene Kindralstaabi ülema, kindral Valeri Gerassimovi artiklist, millest allpool kohe juttu tuleb. Tõin selle lõigu eraldi välja, kuna eelnevalt, käsitledes hübriidsõja mõistet, olen ma hoidunud selle defineerimisest. Juhul kui aga minul oleks vaja siiski esitada konkreetne definitsioon, siis võiks selleks olla seesama ülalolev lõik kindral Gerassimovilt Kaarel Kaasi tõlkes.

2013. aasta veebruaris avaldati Venemaal pikk artikkel Vene Föderatsiooni Kindralstaabi ülema, kindral Valeri Gerassimoviga. (Gerassimov 2013)

Selles artiklis räägib kindral Gerassimov pikalt tänapäevasest sõjapidamisest ja piiride hägustumisest konventsionaalse sõjategevuse ja sellele eelneva vahel. Artikkel oli pikk, venekeelne ja kirjute skeemidaga ning ei leidnud koheselt laiemat rahvusvahelist kajastamist. Tagantjärei võib selle artikli ja ka artiklile pisut varem eelnenud samasisulise ettekande, esitatud kindral Gerassimovi poolt jaanuaris, Vene kaitseministeeriumis, lugeda Venemaa arusaamaks uuenenud sõjapidamisest või siis esimeseks dokumendiks, mida võiks ka tinglikult nimetada hübriidsõja manuaaliks. Kaarel Kaas nimetab seda artiklit hübriidsõja sünnitunnistuseks.

Tõsist tähelepanu pälvis artikkel alles pärast Krimmi annekteerimist ja sai tuntuks kui „Gerassimovi doktriin“.

Kõrvutades hetkel kehtivad ametlikku Vene sõjalist doktriini Gerassimovi väljaütlemistega saamegi neid kaht asja kokku pannes üldpildi, kuidas Venemaa näeb tänapäevaseid konflikte, nendes osalemist ja nende lahendamist. Või siis teiste sõnadega – Moskva pidi välja töötama süsteemi, millega takistada Ukraina lahkumist oma mõjusfäärist. Süsteem pidi olema võimalikult efektiivne, kasutama püstitatud eesmärgi saavutamiseks kõigepealt maksimaalselt ära mittesõjalisi vahendeid, hoidma kokku ressursse ja inimelusid. Selleks süsteemiks oli hübriidsõda.

JOONIS 1 Gerassimovi doktriin graafiliselt (www.militaar.net)

Esialgu pisut segasena tunduv skeem selgitab tegelikult vägagi lihtsalt lahti tänapäevase sõjalise konflikti arenemise põhifaasid ja toob välja, milliseid sõjalisi või mittesõjalisi meetmeid saab konflikti erinevates faasides kasutada, ehk siis võib näha kui laia spektrit erinevaid meetmeid peab Gerassimov modernse sõjapidamise juures vajalikuks kasutada. Tähelepanuväärne on eraldi välja toodud suhe mittesõjaliste ja sõjaliste meetmete vahel, mis on 4:1, mis näitab selget soovi saavutada püstitatud eesmärk juba enne konventsionaalsete meetmete kasutusele võtmist.

Sõjaline lahendus on jäetud viimaseks, mis on ka igati loogiline, kuna selline 4:1 taktika hoiab kokku nii raha kui inimelusid.

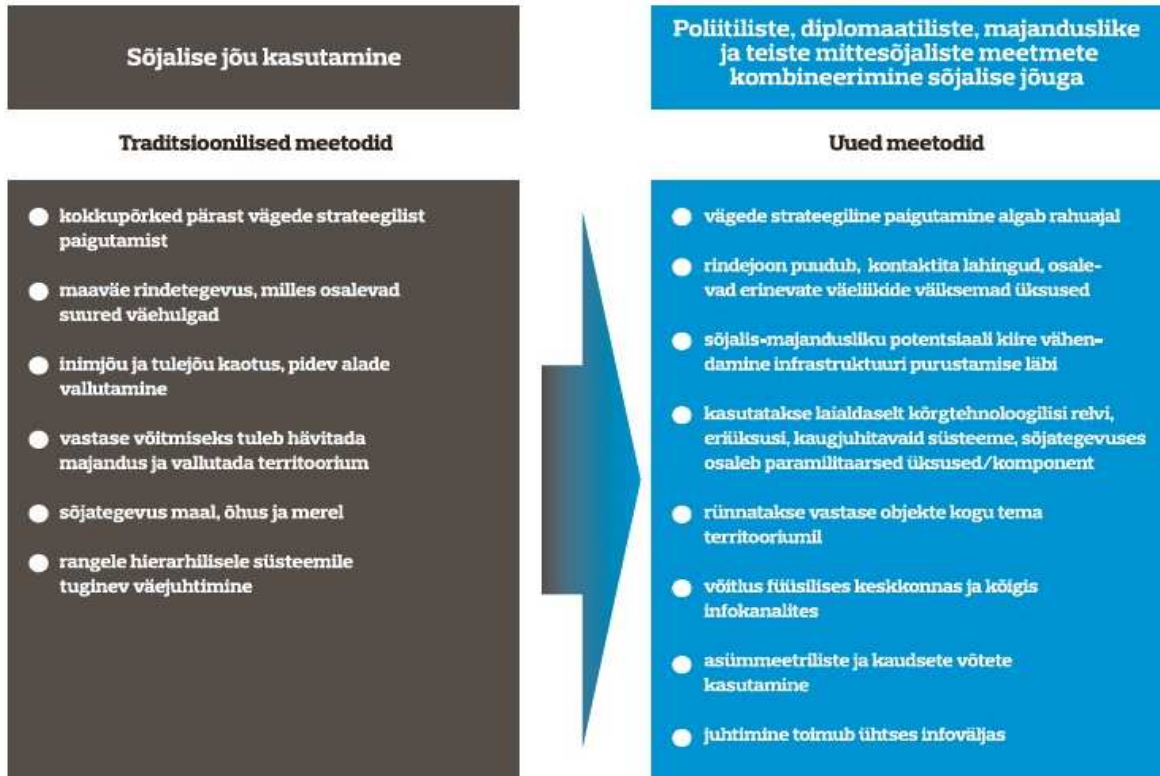
„Täpselt nii, nagu kindral Gerassimovi artiklis toodud sedastuse kohaselt on kadunud selged piirid rahu ja sõja, lahingutegevuse ja diplomaatia-poliitika vahel, on piirid muutuvad ja teisenevad ka graafikus kirjeldatud tegevusliinide vahel. Need kõik täiendavad üksteist vastavalt vajadusele, mitte ükski neist ole mõnda teist välistav“ (Kaas 2014d).

Täiendavalt on peatüki lõppu lisatud võrdlev skeem traditsiooniliste ja uute sõjaliste meetmete vahel, kus uute meetodite tulbast saame teha ka järeldused, millised võiksid olla indikaatorid, mis viitavad tänapäeval võimaliku konflikti algfaasile. Skeemist joonistub välja ka tõsiasi et tänapäeval muutub üha raskemaks aru saada, kas ühe või teise riigi vastu toimub agressioon või mitte.

Infosõja näitel saame näiteks ütelda, et kuigi meediarünnakud, kaudsed infooperatsioonid ja küberrünnakud teise riigi vastu ei ole otsene sõjategevus, võib nende eduka läbiviimise puhul olla tulemuseks reaalseid inimohvritega tagajärg. Kuidas sellisel puhul peaks vastama ründe alla sattunud riik?

Rahvusvahelises sõjaõiguses on selliseid teemasid kas vähe või peaaegu üldse mitte käsitletud, aga peab ütleva et näiteks info- ja kübersõja teemadel on tehtud suur töö ära Eestis, NATO Küberkaitsekeskuses, kelle eestvõttel on grupi teadlaste poolt välja antud tähelepanekute ja soovitude kogum küberruumi ja eriti kübersõja ja küberkuritegevuse õiguslikuks reguleerimiseks. Sellel dokumendil ei ole küll mingit seadusandlikku jõudu vaid pigem soovituslik iseloom. Samas on see dokument näide erinevatest probleemidest, mis seisavad ees riigil kelle vastu on alustatud rünnakuid tänapäevaste vahenditega, mis on omakorda osa hübriidsõjast. (Schmitt 2013)

POLIITILISTE EESMÄRKIDE SAAVUTAMINE

JOONIS 2 Hübriidsõja meetodite võrdlus traditsiooniliste meetoditega Gerassimovi järgi (www.militaar.net)

Joonisel on hästi näha, et agressorriigi poliitiliste eesmärkide saavutamisel on lisaks traditsioonilistele meetoditele, mida kasutatakse vaid äärmisel juhul, kasutusel suur hulk uusi meetodeid, mida on rohkem kui traditsioonilisi. See kinnitab veelkord soovi hoida sõjaliste ja mittesõjaliste meetmete vahekorda umbes 1 : 4, saavutamaks eesmärki võimalikult efektiivselt ja väheste kaotustega.

2.5 Krimmi annekteerimine

Krimm on traditsiooniliselt olnud alates 18. sajandi lõpust kuni käesoleva ajani nii Nõukogude Liidu kui Vene Föderatsiooni Musta mere laevastiku põhiline baas ja tugipunkt.

Krimmi kohta on juba 1941. aastal kirjutatud,

“Siinsetes sõjaväelistes ringides kinnitati esmaspäeva õhtul, et Krimmi vallutamine omab suurimat tähtsust edasistes võitlustes Kaukaasia õli pärast. Eriti tähtsad on järeleaatmise võimalused Musta mere kaudu. See, kes võib kasutada Musta merd järeleleo otstarbeks, evib suurt paremust võrreldes sellega, kes peab teostama järelevedu Pärsia lahe kaudu Kaukaasia suunas. Seepärast ka Krimmi vallutamine pole ainult kohalik edusamm, vaid ta avab ka suuri strateegilisi väljavaateid idasõja edasise arengu seisukohalt“ (Postimees 1941).

Seega nii Ukraina tervikuna, kui ka hetkel kas annekteeritud või relvastatud konflikti piirkonnad eraldi vaadelduna, on nii ajalooliselt kui ka käesoleval hetkel Vene Föderatsioonile erinevatel põhjustel üliolulised ja nende roll on piisavalt tähtis, et Venemaa teeb kõik endast oleneva et säilitada mõju Ukraina üle ja hoida ta enesest sõltuvuses.

Krimmi tuleb käsitleda ülejäänud Ukraina konfliktist eraldiseisvana, kuna erinevalt Ida-Ukraina konfliktist, milles osalemist Vene Föderatsioon siia maani kõige kõrgemal tasemel eitab, toimus Krimmis okupatsioon ja sellele järgnes kohe ka anneksioon, ehk siis Krimmi poolsaar liideti Vene Föderatsiooniga ja kuulutati Venemaa osaks.

22. veebruaril 2014, pärast Janukovõtši põgenemist riigist, käivitus tõenäoliselt just selliseks puhuks koostatud Venemaa Föderatsiooni plaan – algasid rahvarahutused Krimmi poolsaarel, mis kulmineerusid 27. veebruaril Krimmi kohaliku parlamendihoone hõivamisega eraldusmärkideta vormides Vene eriuksuslaste poolt. Vene propagandamasin edastas Krimmi elanikele sõnumit, mille kohaselt liikusid poolsaare suunas fašistide ja ukraina natsionalistide – „bandeeralaste“ – jõugud. Sellele järgnes 28. veebruaril eraldusmärkideta Vene dessantväelaste sissetung poolsaarele: need võitlejad hõivasid poolsaarele viivad maa-, mere-, ja õhuteed. Toimuva varjamiseks ja lääneriikide reaktsiooni edasilükkamiseks paiskas Venemaa Föderatsiooni president isiklikult 4. märtsil meediasse valesõnumi – ta väitis, et Krimmi territooriumil tegutsevad „rohelised mehikesed“ ei kuulu Venemaa Föderatsiooni relvajõudude koosseisu. 17. aprillil teatas

president Putin, et oli tegelikult kogu aeg mõista andnud ja rääkinud, et Krimmis tegutsesid Vene relvajõud. (Rosin 2014a)

See anneksioon on parimaks näiteks hübriidsõja paindlikkusest ja täiesti erinevast ülesehitusest võrreldes klassikalise konventsionaalse sõjaga, kuna Krimmi annekteerimine toimus ainsagi lasu ja inimohvrita.

Samas on selge, et Krimmis kasutati mitmeid hübriidsõja eri kihte ja meetodeid, nagu näiteks infosõda, poliitiline mõjutamine, massirahutuste organiseerimine ja eriüksuslaste kasutamine.

Sellest saame me järeldada, et klassikalised sõjapidamisvahendid ja relvad võetakse hübriidsõja puhul kasutusele alles siis, kui eelnevalt kasutatud meetmed ei ole vilja kandnud.

Ühtlasi jääb õhku küsimus, mis siis Krimmis ikkagi toimus, kas annekteerimine oli sõjaline akt või mitte, kuna sõda ju ei kuulutatud, konventsionaalset sõjategevust ei toimunud ja rahvas on ka justkui referendumil avaldanud soovi liikuda Venemaa koosseisu.

Krimmi poolsaare tulevik on ka kõige optimistlikumate prognooside kohaselt raske, sest Krimmi varustamine nii elektri, gaasi, söe kui ka mageveega toimub suurest osas siiaamaani läbi Ukraina ja hetkel ei suuda Vene pool Krimmi logistiliselt korralikult tagada.

Niikaua kui üle Kertši väine ei ole ehitatud silda, või loodud Venemaaga maismaasilda, seisab Krimm silmitsi suurte varustusprobleemidega. Kasutuses olev praamiliiklus ei ole kaugeltki piisav ja isegi piisava hulga praamide olemasolul on ilmastikuolud Kertši väinas mitmel kuul aastas piisavalt rasked et ühenduse pidamine Krimmiga on pärsitud. Talviti katab Kertši väina ajujää ja samuti võivad piirkonda tabada tugevad tormid, mis on põhjustanud mitmeid laevahukke. Silla ehitamine võtab aega aastaid, maismaasilla loomine Venemaaga tähendaks aga uusi suuri sõjalisi samme Venemaa poolt, mis paneks ta praegusest suurema sõjalise ja majandusliku koormuse alla ning suurendaks veelgi poliitilist isolatsiooni ja karmistaks lääneriikide sanktsioone. Krimmi poolsaare tagastamine Ukrainale ei tule Venemaa puhul samuti kõne alla, seega ühtegi head lahendust hetkel ei ole.

2.6 Ida-Ukraina konflikt

Kuigi samuti suure hulga erinevate hübriidsõja tunnustega, on konflikt Ida-Ukrainas kardinaalselt erinev Krimmi stsenaariumist, kuna Venemaa poliitilised ja sõjalised eesmärgid on hoopis teised. Kui Krimmi puhul on teada lõppfaas, kuhu Venemaa soovis jõuda ja jõudis, ehk siis annekteerimine, siis Ida-Ukrainas sellist soovi märgata ei ole. Samuti eitab Venemaa siamaani kategooriliselt enda vägede osalust nii mittekonventsionaalses kui konventsionaalses sõjategevuses Ida-Ukrainas.

Võib ainult spekuloida, et poliitiliseks eesmärgiks on võimuvahetus Kiievis ja Ida-Ukraina ulatuslik föderaliseerumine. Juhul kui see spekulatsioon peab paika, saab järeldada, et Venemaa poliitilised eesmärgid Ida-Ukrainas ei ole veel täidetud ja see omakorda tähendab konflikti jätkumist teadmata aja jooksul, mil kaugeltki mitte ei ole välistatud eskaleerimine ja uute, täiendavate mõjutusvahendite kasutuselevõtmine. Antud juhul, olles kasutanud kõik eelnevad võimalused juba ära, tähendaks konflikti eskaleerimine Venemaa poolset inim- ja tulejõu suurendamist Ida-Ukrainas.

Konflikti alguses väga halvas seisus olnud Ukraina väed suutsid ennast koguda ja separatistidele sellisel määral vastupanu osutada, et Ida-Ukraina taas valitsusvägede kontrolli alla saamine oli vaid aja küsimus. Sellele vastas Venemaa vägagi jõuliselt.

„Samuti samahaaval muutus ka Venemaa poolt „ülestsõjate“ tarnitava relvastuse iseloom: aprillis-mais ilmusid Ida-Ukrainasse lähimaa õhutusõjate; juunis liikusid üle piiri esimesed tankid T-64 ja reaktiivmiinipildujad BM-21 Grad; juulis olid Ukrainas juba õhutusõjekompleksid Buk ning 2014. a lõpus tuli Ukrainast andmeid 240 mm liikurmiinipildujate 2S4 Tjulpan kasutamisest Donetsk lennujaama kaitsjate vastu. „Ülestsõjate“ varustust sai oma nahal tunda ka OSCE missioon, kelle vaatlusdrone tegevust häiriti 2014. a novembris tänapäevaste elektroonilise võitluse seadmetega. Kui alguses püüti tarnida relvastust, mis oli olemas ka Ukraina relvajõududel, ja väita, et see on „ülestsõjate“ poolt sõjasaagiks saadud, siis hiljem pole Venemaa Föderatsioon sellele enam palju tähelepanu pööranud ja separatistid on saanud ka selgelt Vene päritolu varustust“. (Rosin 2014b)

Vaadeldes probleeme millega Venemaa seisab silmitsi Krimmis, on selge, et teist samasugust ja suurematki majanduslikku ja sõjalist koormat Ida-Ukraina näol ei soovita. Kuna samas on Kiievile punaseks jooneks separatistide kui võrdväärsete partneritega ühise läbirääkimistelaua taha istumine, võib ennustada käimasolevale konfliktile pikka kestvust. Samuti nagu Krimmi puhul, ühtegi lõpuni töötavat ja head lahendust ma hetkel välja tuua ei oska.

3. HÜBRIIDKAITSE

3.1 Ukraina võimalused ennast kaitsta

Ukraina puhul on suurimaks abiks olnud rahvusvahelise üldsuse reaktsioon ja rahvusvaheliste organisatsioonide, eriti NATO ja Euroopa Liidu üldine hukkamõist ja Venemaa suhtes kehtestatud erinevate sanktsioonide ja vastumeetmete kogum.

Just rahvusvahelise abi otsimine kõigil tasanditel on Ukrainale ainuvõimalik lahendus pingeid maandada.

Kuna tekkinud on ka laiaulatuslik humanitaarkriis, tuleks võimalusel riiki saada ÜRO rahutagamissmissioon. Rahutagajad peaksid ka korraldama ja julgestama humanitaarabi piirkonnas elevantele inimestele. Kuna mässajad näevad oma vastasena ka kõiki NATO riike, siis oleks mõistlik vastava missiooni juhtimise ettepanek teha riigile, kes ei kuulu ei NATO-sse ja kelle suhtes ei saaks kumbki tülipool ette heita erapoolikust. Näiteks Soome ja Rootsi oleksid mõistlikud valikud. On siiski väga tõenäoline, et selline ettepanek ei leia Venemaa poolset nõustumist ÜRO julgeolekunõukogus, kelle pädevusse vastav otsustamine kuulub. (Toomse 2015a)

Tänaseks on julgeolekunõukogu Ukraina kriisi arutanud 30 korda, kuid mitte kordagi ei ole liikmesriigid jõudnud üksmeelele. Venemaa on enamikule resolutsioonidele veto pannud. Olles üks alaline julgeolekunõukogu liige, siis selline õigus talle ka on antud sama ÜRO Hartaga, mis sätestab normaalse käitumise nõuded riikide vahel. Olukord on absurdne ja kõigile arusaadavalt ebaõiglane. (Toomse 2015b)

Tundub nagu ei saakski midagi ette võtta kui rahvusvahelist õigust rikub üks alalistest nõukogu liikmetest. Kuid see ei ole päris tupiktee. On veel üks võimalus, mida millegipärast üles ei tooda. Harta artikkel 27 punkt 3 ütleb, et tülis osalev pool peab [julgeolekunõukogus] otsuse vastuvõtmisel hääletamisest loobuma. Selleks ei pea osapool tingimata nõustuma oma osalemisega konfliktis ja vabatahtlikult loobuma, vaid vastavalt, kui on tõendatud liikme seotus, saab lugeda ta hääle (ka veto) kehtetuks. Sellisele olukorrale hinnangu andmiseks saab kasutada Rahvusvahelise Kohtu abi. (Toomse 2015c)

Kuigi Toomse pakutud võimalus on realselt teostamiseks praktiliselt peaaegu võimatu, näitab see aga jällegi on vajalik absoluutselt kõigi võimaluste kasutamine rahvusvahelisel tasandil. Isegi kui Venemaa jääb järjekindlalt eitama enda konfliktis osalemist, tuleks see Ukraina poolt kohtus vettpidavalt ära tõestada, et nõuda kas Venemaa loobumist Ukraina küsimustes hääletamisel või anda õigus julgeolekunõukogule lugeda Venemaa hääli kehtetuks.

Tuleb tunnistada, et see tegevus ei muuda suure tõenäosusega mitte midagi, aga vähemalt hoiab see Ukrainat pildil ja ei lase maailmal niinimetatud uue reaalsusega ära harjuda, sest kui suured pealkirjad massimeedias ununevad, on oht et uut sõjakollet hakatakse võtma kui midagi igapäevast, millega ehk ei peagi enam intensiivselt tegelema. Ükskõik kui väheefektiivne mõni abinõu ka esmapilgul võib tunduda, on suurimaks ohuks, et paar tulevahetust päevas koos kolmenelja hukkunuga ei ületa enam isegi mitte rahvusvaheliste uudiste künnist. Seda olukorda tuleb iga hinna eest vältida.

Samuti kogu Ukrainasse saadetav materiaalne abi aitab neil sõdida kordades ülekaalukama vastasega, kuna Ukraina enda vahenditest ei piisa jätkusuutlikuks vastupanuks.

Usun et Gruusia sõjast julgust saanud Venemaa tegi ühe suurimatest valearvestustest, alahinnates võimalikku rahvusvahelist reaktsiooni, samuti sündmusi Maidanil, mis on põhjustanud sisuliselt Ukraina rahvusliku ärkamise.

Ukrainlased kui rahvus on ennast uuesti leidmas ja see protsess kulgeb tõusvas joones, hoolimata kehvast konfliktist ja sellega kaasnevatest raskustest. Seega saame ütelda, et üks Venemaa tõenäolisi põhieesmärke – poliitilise võimu vahetus Kiievis – on siia maani täitmata ja ei ole ka näha et see lähiajal täituks. See omakorda indikeerib kahjuks ka konflikti pikaajalist ja ettearvamatut kulgu.

Koos rahvusliku ärkamisega on arvatavasti pisut kergem ka tagada Ukraina kui riigi seisukohast üliolulist mõõdet, milleks on sisejulgeolek. Olgu selleks siis piirikontrolli tõhustamine ja mõnedes kohtades ka taaskehtestamine, Rahvuskaardi või Kaitseliidu sarnaste üksuste loomine, vastase eriteenistuste tegevuse piiramine või mingid muud, näiteks kodanikuühiskonnal baseeruvad meetmed, igatahes on väga tähtis kogu ühiskonna panus siseriiklikusse julgeolekusse. Sellist mitmetasandilist vastutegevust võimegi nimetada hübriidkaitseks, mis saab olla edukas ka sellistel juhtudel kui vastane omab ilmset ülekaalu.

„Ukraina tulevik sõltub praegu väga palju lääneriikide võimest ja tahtest Ukrainat toetada ja ohjata Venemaa Föderatsiooni agressiivset välispoliitikat. Tõenäoliselt ei suuda Ukraina 2015. aasta jooksul kontrolli alla saada Ida-Ukraina regiooni ja Krimmi poolsaart ning on selge, et majanduskraahi eest saab Ukrainat kaitsta vaid Euroopa Liidu ja Ameerika Ühendriikide abi. Ukraina võimalused kriisist väljuda kasvavad, kui lääneriigid hoiavad jõus Venemaa Föderatsiooni vastaseid sanktsioone“ (Rosin 2014c).

Konflikti saab de-eskaleerida paljude Lääne mõttekodade arvates ainult tugeva ja resoluutse vastuseisuga Venemaa tegevusele, pannes Venemaa kaks korda mõtlema enne järgmiste sammude astumist. (Volker 2014)

Kogu konflikti kulgemise teeb ettearvamatuks ka asjaolu, et tõenäoliselt ei tea ka president Putin ette kõiki enda järgmisi samme ja käitub vastavalt olukorrale. Seega, hoolimata sellest, et kiiret ja head lahendust konflikti rahustamiseks ei ole, peavad kogu rahvusvaheline üldsus ja rahvusvahelised organisatsioonid jääma kindlaks juba kehtestatud sanktsioonidele ja ka üldisele hoiakule Venemaa suhtes. Samuti tuleks vajadusel sanktsioonine nimekirja lisada uusi meetmeid, näiteks täiendavad viisakeelud, kaubandusembargod, ekspordikeelud. Tasub meeles pidada, et Venemaa on siiski toorainepõhise majandusega riik, mis sõltub suuresti fossiilsete kütuste ekspordist ja paljudes valdkondades impordist, seda eriti tehnoloogiavallas, ehk siis kõige tõhusamad oleksid sanktsioonid, mis puudutaksid kõike, mida Venemaa ise toota ei oska või toodab väga halvasti. Kuna Venemaal on tekkinud juba ka arvestatav keskklass, kes on harjunud igapäevaselt tarbima erinevaid hüvesid, mis on võimalik ainult tänu impordile, siis on võimalik, et pikemas perspektiivis võib tekkida Venemaal ka siseriiklik vastuseis ja surve konflikti lõpetamiseks.

3.2 Õppetunnid Eestile, Baltikumile ja NATO-le

Aastal 2000 kirjutas kindral Laaneots „Sõdade ja vallutuste ajalugu on ühepikkune inimkonna ajalooa. Sama vana on ka rahvaste ja riikide vastupanuvõitlus kallaletungijatele. Aastasadu on erinevad rahvad, püüdes tagada oma turvalisust, otsinud lahendusi kuidas end ja oma riiki välisvallutajate ja sisevaenlaste vastu kõige paremini kaitsta. Eluliselt tähtis on see küsimus olnud väikeriikide ja -rahvaste jaoks. Ja kui hiljem on hinnatud vastupanu efektiivsust ühel või teisel ajaloolisel juhul, siis alati on ilmnenud seaduspärasus, et kõige edukam on see olnud juhtudel, kui selleks on ilmutanud tahet ja koondunud kogu rahvas ning võitluses on osatud kasutada ära ühiskonna kogu majanduslik, sõjaline ning muu potentsiaal. Nii tekkis eriline riigikaitse süsteem, mida nüüd tuntakse nimetuse "totaalkaitse" all. Ka eestlaste võidu Vabadussõjas 1918-1920 aa võrreldamatult suurema ja võimsama agressori üle tagas eelkõige asjaolu, et rahvas oskas õigeaegselt koondada oma tahte, jõu ja ühiskonna kõik olemasolevad võimalused bolševistliku Punaarmee kallaletungi tõrjumiseks. (Laaneots 2000a)

Tegu on suurepärase artikliga, mille sisu võime edukalt üle kanda tänapäeva ja sellest artiklist võib leida ka vastuse küsimusele, mis on hübriidkaitse. Seda nimetab kindral Laaneots totaalkaitseks.

Totaalkaitseks nimetatakse riigistruktuuride, omavalitsuste, kaitsejõudude ning kogu rahva vaimse, füüsilise, majandusliku ning muu potentsiaali alalist valmidust kriiside lahendamiseks ning kooskõlastatud ja ühendatud tegevust ohu või kallaletungi ärahoidmisel ja tõrjumisel ning rahvuse ellu jäämisel. (Laaneots 2000b)

Samuti rõhutatakse artiklis totaalkaitse preventiivset iseloomu, mis on justnimelt oluline väikeriikidele, kellele iga meeter territooriumist on oluline ja kelle põhiline eesmärk peaks olema teha ennast nii ebamugavaks vastaseks, et keegi ei soovigi teda rünnata.

Kahjuks ei ole Eesti neid nõuandeid aga alati järginud ja pärast NATO-ga liitumist liikus riigikaitse suunas, mida võib nimetada ka kergema vastupanu teeks. See suhtumine hakkas muutuma alles peale Gruusia sõda ja kiirendatult muutuma pärast Ukraina konflikti algust. Aastal 2003 esitletud riigikaitse arengukava oli aga tagasi vaadates lühinägelik.

Kaitseminister Margus Hanson teatas, et otsest sõjalist ohtu Eestile kümne aasta jooksul ei paista.

“Me oleme ühinemas NATO kollektiivkaitsealaga ja teatud põhimõtted ja ka dokumendid, mis on riigikogus mingis teises situatsioonis vastu võetud, vajavad ülevaatamist” (Hanson 2003).

Sellega ei nõustunud kindral Laaneots ja tema ennustused on kümne aasta jooksul paika pidanud, olgu siinkohal välja toodud tema arvamus kümne aasta tagusest riigikaitse arengukavast.

NATO oludes totaalkaitse aegunuks kuulutamisel ei näe Laaneots mõtet, sest kaitsekontseptsioon pole kunagi ette näinud täiesti iseseisvat riigikaitset. Eesti on Laaneotsa sõnul juba niigi oma väiksust arvestades rahuvalves väga aktiivne ja mõelda tuleb ka kohalikele vajadustele.

“Me ei peaks nende missioonidega üle pingutama, sest kui me paneme kogu raha meie meestele, kes on Afganistanis, Iraagis või muus maailmaosas, kuidas see mõjutab meie julgeolekusituatsiooni? Kuidas suudame vastu astuda julgeolekuohtudele, mis võivad meie regioonis juhtuda?” (Laaneots 2003)

Täna päeval on Eesti uuesti aru saanud põhitõest, et aidatakse ainult seda, kes ka ise ennast aidata suudab ja kehtiv riigikaitse arengukava on tehtud seda silmas pidades. Kaitseväge juhataja, kindralmajor Riho Terras nimetab seda laiapindseks või laiapõhjaliseks riigikaitseks.

"Vajame Eesti kaitseks lisaks sõjalistele oskustele kogu ühiskonna – tsiviilorganisatsioonide ja ettevõtjate teadmisi ja tuge" (Terras 2013).

Seega on meil täna vajadus seni olemasolevad sõjalisele ohule viitavad indikaatorid ümber vaadata ja uute tingimustega adapteerida, mida on mainitud ka töö sissejuhatuses. Head indikaatorid ja tõhus eelhoiatussüsteem on esimene asi, mida iga riik, mis kardab sattuda hübriidsõja sihtmärgiks, saab endale luua. Nii Gruusia kui Ukraina stsenaariume ei ennustanud ju tegelikult ette ka parimad analüütikud, seega on ülioluline edaspidi selliseid möödalaskmisi vältida ja ohu märke tunduvalt enne sõjategevuse algust lugeda suuta. Kui vaadata kui suurt rolli hübriidsõja puhul mängib näiteks infosõda, siis võib põhimõtteliselt ütelda et mingil tasemel sõjategevus käib kogu aeg.

Vaadates hübriidsõja ohtusid Eesti vaatenurgast, siis hübriidsõjale tuleb ka reageerida hübriidselt, ehk siis kasutades agressorriigile vastuseks võimalusel sama laia spektrit vastumeetmeid kui on kasutanud agressorriik sihtmärgiks oleva riigi vastu. Isegi kui sihtmärgiks oleval riigil ei pruugi selleks olla piisavalt vahendeid, on tänapäeval võimalik ka konflikti nõrgemal osapoolel adekvaatselt vastata, näiteks poliitilisel- ja eriti infosõja tasandil.

Suurt rõhku tuleks panna ka preventiivsetele meetmetele, ehk siis teha ennast nii ebameeldivaks vastaseks, keda keegi ei sooviks rünnata ja rünnaku korral oleks agressorile sellest sellest minimaalne kasu ja maksimaalne kahju.

Preventiivsete meetmete alla käivad näiteks kaitsekulutuste suurendamine, ajateenistuse säilitamine, reservõppekogunemiste korraldamine, elanikkonna kaitsetahte tugevdamine, Kaitseliidu arendamine, riigikaitse igakülgset arengut soosivad poliitikud. Ehk siis võtmesõnaks on esmane iseseisev kaitsevõime, mis võimaldab rünnaku korral vastu pidada, andmaks liitlastele aega reageerida.

Balti riigid tervikuna peavad aru saama, et ainult üksteist toetav ja ühine kaitsepoliitika viib sõjalised ohud miinimumini, sest kui Balti riigid üksikuna ei kujuta endast erilist jõudu, siis tervikuna koos, miks mitte ka koos Poolaga, tekib arvestatav sõjaline jõud. Siia võib veel lisada ühised sõjalised õppused, kaitseotstarbelised hanked ja palju muud.

NATO kui organisatsioon peab aga uuesti keskendumas oma loomise algideele, ehk siis kollektiivsele kaitsele. Artikkel viie rakendumine on tundunud alati teema, millest küll tihti räägitakse, aga kuidas see täies mahus rakenduma peaks ei ole sugugi nii selge, alates juba sellest, kas rünnaku korral ühe liikmesriigi vastu kõik ülejäänud ikka arvavad, et tegu on sõjaga või mitte. Pika aja jooksul, mil NATO on olnud seotud enda piiridest kaugel eemal läbi viidavate sõjaliste operatsioonidega, on tekkinud lüngad oskustesse tegutseda enda piiride siseselt. Samuti on liigse enesekindluse ja ohutaju vähenemise tõttu paljud riigid vähendanud oma kaitsekulutusi sellise määraneni, et saavutamaks uuesti märkimisväärset sõjalist heidutusvõimet, tuleb selle taassaavutamiseks aastaid pingutada.

Venemaa üritab iga hinna eest siseriiklikus retoorikas säilitada välisvaenlase kuvandit, milleks on NATO, uues sõjalises doktriinis on see ka sõjaliste ohtude peatükis esimese punktina selgelt välja öeldud.

„12. Peamised välised sõjalised ohud:

a) NATO sõjalise võimekuse suurenemine ja globaalsete funktsioonide laienemine läbi rahvusvahelise sõjalise õiguse rikkumise, sõjalise infrastruktuuri laiendamine Vene Föderatsiooniga piirnevates NATO riikides, alliansi edasine laienemine“ (Vene Föderatsiooni sõjaline doktriin 2014).

Eesti suuruse väikeriigi jaoks on üks põletavaim küsimus, kui kiiresti rakendub artikkel viis? Kuna Eesti territoorium on väga väike, siis vastase kiire edenemine võib viia katastroofiliste tulemusteni, kui sellele reageeritakse aeglaselt.

Kui kiiresti saadakse aru ja otsustatakse, kas NATO liikmesriigi vastu on toimunud sõjaline kallaletung, või on hoopis tegu riigi siseasjaga, milleks näiteks Venemaa nimetas Krimmis toimunud meeleavaldusi ja sellele järgnenud pseudoreferendumit, samuti nimetatakse Ukraina siseasjaks Ida-Ukraina konflikti.

Niikaua aga kui NATO-s käib arutelu kas tegemist on ikka sõjaga ja kas tõendid sõjalisest sissetungist on piisavad, võib juba juhtuda palju. Nii palju, et NATO liikmesriik, kellel ei ole tugevat iseseisvat esmast kaitsevõimet ja läbimõeldud tegevusplaan, võib artikkel viie rakendumise ajaks olla juba lakanud eksisteerimast.

Kuidas on siis ikkagi võimalik ära tunda hübriidsõja algust ja sellele vastumeetmed tarvitusele võtta? Millised oleksid indikaatorid, mis paneksid helisema häirekellad riigis kelle vastu on alustatud hübriidsõja tunnustega operatsioone? Nendele küsimustele peab nii Eesti kui rahvusvaheline üldsus lähiajal hästi töötava vastuse leidma.

Alati peab ohtude hindamisel silmas pidama ka seda, millise nurga alt asju hinnata, kas hindame ohte Eesti või NATO vaatenurgast. On küll julgustav hinnata olukorda maailma kahtlemata võimsaima sõjalise alliansi seisukohast kuid piisab pilgust kaardile, saamaks aru, et ohte tuleb ühtlasi hinnata ka lähtudes Eesti geopoliitilisest asukohast ja Venemaa geopoliitilistest ambitsioonidest.

Seega prognoosin Vene sõjalise võimekuse kasvu ja seega kasvavat sõjalist ohtu Eestile tulevikus, aga loodan ka teatavat stabiilsust, mis peaks tulema koos taasleitud jõu tunnetamisega. See peaks ära kaotama pideva soovi kogu maailmale tõestada et Venemaa on globaalsete otsusetegijate hulgas tagasi. Tugev riik ei peaks enam erinevate maailmas toimuvate protsesside peale hüsteeriliselt reageerima, retoorika võiks piirduda ainult vaenlase kuvandi säilitamisega ilma liigteravate sõnavõttudeta, tegudest rääkimata. Kuigi Ukraina sündmused näitavad et nüüdsest järgnevad retoorikale ka teod, jääb NATO piir siiski ka tulevikus punaseks jooneks millest tõenäoliselt niipea üle ei astuta. Kaugemas tulevikus seda aga kindlalt välistada ei saa.

KOKKUVÕTE

Tänu sündmustele Ukrainas on praeguseks hetkeks julgeolekuolukord kogu siinses regioonis kardinaalselt muutunud, küll aga ei ole muutunud Vene Föderatsiooni agressiivne sõjaline mõtlemine. Õnneks on aga muutumas või juba muutunud NATO ja Euroopa Liidu liikmesriikide ning ka muu maailma suhtumine Vene Föderatsiooni ja tema elluviidavasse poliitikasse.

Euroopa, Ameerika Ühendriigid, Euroopa Liit ja NATO seisavad täna sel päeval silmitsi täiesti uue julgeolekupoliitilise olukorraga, mida veel viis aastat tagasi ei oleks suutnud keegi ette kujutada või ennustada. Äratavalt ei mõjunud isegi 2008. aasta Gruusia sõda ja Vene Föderatsioonil lasti sellest rahulikult omi järeldusi teha ja agressiooni käigus ilmsiks tulnud kitsaskohti parandada.

Euroopa ja NATO riigid ei ole veel valmis sõjategevuseks uudes olukorras hübriidsõja tingimustes. Selle on eelkõige tinginud suhteliselt pikk rahuaeg Euroopas, mistõttu NATO keskendus põhiliselt operatsioonidele teistes regioonides nagu Iraak ja Afganistan. Uudsetes tingimustes, kus võimalikul vastasel on kasutada väga lai spekter nii sõjalisi kui mittesõjalisi vahendeid ja mida kõike ka eesmärgi saavutamiseks kasutatakse, on tegutsemine oluliselt komplitseeritum kui näiteks NATO viimase kümne aasta operatsioonidel.

Seoses sellega on NATO kaugenenum algsest, organisatsiooni loomisel valitsenud kandvast ideest, milleks oli liikmesriikide kaitse nende endi territooriumil. Nüüd on aga NATO piiririikide naabruses agressiivne riik, kes soovib laieneda ja ka teeb seda, kasutades kõiki enda käes olevaid ressursse ja vahendeid.

Pärast külma sõja lõppu kulus NATO-l kümmekond aastat uue identiteedi otsimiseks. Liisk langes pärast 2001. aasta 11. septembri terrorirünnakuid, kui NATO kuulutas välja artikkel 5 operatsiooni USA toetuseks. Afganistan hõivati suhteliselt kerge vaeva ja väheste kaotustega samamoodi, nagu Nõukogude väed olid teinud seda 1979. aastal. Pärast järgnesid vabatahtlike koalitsiooni operatsioonid Iraagis ja Liibüas ning sissetungi Süüriasse kaaluti tõsiselt.

NATO muudeti lokaalsest, liikmesriikide territooriumi kaitsmisele keskendunud alliansist globaalsete eesmärkidega liiduks, mille põhiülesandeks sai sõjaliste operatsioonide läbiviimine väljaspool oma territooriumi.

Tuhanded, isegi kümned tuhanded poliitikud, riigiametnikud ja kõrgemad sõjaväelased NATO liikmesriikides läksid kriitikavabalt selle kontseptsiooniga kaasa.” (Kunnas 22.02.2015).

Suutmaks tagada NATO artikkel viie, mis ütleb et rünnak ühe liikmesriigi vastu on rünnak kogu alliansi vastu, mööndusteta toimimist, peab NATO pöörduma tagasi algse kollektiivkaitse idee juurde. Pikad, mahukad ja nii rahaliselt kui inimjõult kulukad operatsioonid kaugel eemal oma piiridest ei ole NATO-t kui kollektiivkaitse organisatsiooni piisavalt käigus hoidnud ja arendanud vastavalt tänapäeva nõudmistele.

Samuti ei olda veel valmis kollektiivseks vastuseks, nimetagem seda hübriidkaitseks, hübriidsõja tingimustes, kus üheks rünnatavaks on NATO liikmesriik, kuna ei ole veel olemas isegi kokkulepet, millal hübriidsõda algab ja riik loetakse rünnaku all olevaks. Artikkel viie rakendumine on samuti problemaatiline, kuna olemasolevad indikaatorid, mis selgelt näitavad sõda, on ilmselgelt ajale jalgu jäänud ja on tarvis ümber vaadata.

Pärast hetkelist ärritumist oli Lääs juba Gruusia sõjast rahuneda jõudnud ja Venemaad peeti uuesti partneriks kellega võib asju ajada, kuni Venemaa tõestas järjekordselt, et teda ei tohi hetkekski usaldada ega alahinnata, ning et Venemaa murrab varem või hiljem kõiki temaga sõlmitud lepinguid.

Budapesti memorandumite rikkumine Venemaa poolt on ka ülevalpool välja toodud ja on parim näide sellest mis juhtub kui usaldada Venemaad ja temaga sõlmitud lepinguid.

USA, Venemaa ja Suurbritannia kohustusid austama Ukraina sõltumatust, suveräänsust ja olemasolevaid piire. Memorandumite tulemusena loovutas Ukraina aastatel 1994 kuni 1996 Venemaale oma territooriumil asunud tuumarelvade varud, mis olid 1994. aastal maailmas suuruselt kolmandal kohal.

Nagu me Ukrainas toimuva näite varal näeme, ei pidanud Venemaa seda väga mõjukate osalistega olulist lepingut millekski ja selle üle, kas tuumarelvade olemasolu Ukrainas oleks rünnatud või mitte, võime ainult spekuloida.

Venemaa idee Euraasia Liidust kannab samuti mitte kuskile kadunud ihalust Vene impeeriumi taastamise järgi ja soovi luua omaenese NATO.

Eestis on suhtumine muutumas reaalse ümbritseva olukorraga vastavaks ja riigikaitse on tõusnud jälle prioriteediks, hea näitena võib tuua viimased riigikogu valimised, kus pea kõik erakonnad, ka need kes kunagi riigikaitsega üldse tegeleda ei tahtnud, on hetkel ühel meelel

riigikaitse arendamise olulisuses ja vajalikkuses. On loobunud eelneval ajal liigagi tihti laual olnud ideedest, nagu kaitse-eelarve vähendamine ja loobumine reservarmee tootmiseks hädavajalikust ajateenistusest.

Esiialgu tuleks aga vabaneda eksiarvamusest et me siia maani tunneme Venemaad hästi ja suudame tema käitumist alati ette prognoosida.

Millegipärast peetakse meid Venemaa ekspertideks, seda eriti Euroopas või ookeani taga, aga kui lähemalt vaadata siis on minu küsimuseks - kustkohast see ekspertiis siis ikkagi tuleb? Alla kolmekümne viie aastased ja enamasti ka üle selle vanuse, vene keelt ei räägi, vene meediat ei jälgi, originaaltekste lugeda ei suuda. Vanemaid inimesi, selhulgas tõsiseltvõetavaid analüütikuid on aga alles viimasel ajal, Ukraina sündmuste valguses, uuesti tähelepanelikumalt kuulama hakatud. Vahepeale on aga tekkinud aastatepikkune lünk, eriti pärast Eesti liitumist NATO-ga, kui valitses arusaam et nüüd, kus me oleme osa maailma võimsaimast sõjalisest liidust, ei pea Venemaa analüüsimisega justkui enam tegelemagi. Ilmekateks näideteks on olnud kaitsekulutuste vähendamine, ideed kaotada ajateenistus ja nii edasi. See suhtumine ei kadunud täielikult isegi pärast Gruusia sõda ja alles nüüd on hakanud kaduma pärast Ukraina sõja algust ja Krimmi annekteerimist.

Eestis elavate venelaste informatsioonist ei omata eriti adekvaatset ettekujutust, hoolimata sellest, et see temaatika aeg-ajalt eestikeelses meedias üles kerkib. Analüütikud, kes tõsisemalt Venemaa suunal tegutsevad ja on avaldanud mitmeid analüüse, olid vahepeal lausa avaliku arvamuse naeru all ja neid vaadati pigem kui inimesi kes mõtlevad välja olematuid probleeme, militaarvaldkonnast võiks näiteks välja tuua Leo Kunnase, kes on mitmetes artiklites ja arvamusalaldustes hoiatanud Venemaa võimaliku agressiooni eest ja kutsunud üles selleks valmistuma.

Mida aga mõtleb ja kuidas elab näiteks Novosibirski tehasetöoline või rikka Moskva linnaametniku Yale'i ülikoolis ärijuhtimise kraadi saanud järeltulija? Ma ei näe Eestis sellist ekspertiisi, meile meeldib küll arvata et me tunneme Venemaad ja „vene hinge“, aga ei, me ei tunne seda. Võib-olla kunagi tundsi, aga enam mitte. Kindlasti on üksjagu inimesi kes kogu idanaabrit puudutavas teemaderägistikus endid koduselt tunnevad, aga neid on vähemus ja vähemuse hääl on enamikel juhtudel siiski nõrgem, olgu see või kaine mõistuse hääl. Seega ongi minu töö eesmärgiks seda lünka pisut täita, alatooniga sõjalistel aspektidel.

Tuleb leppida tõsiasjaga, et olukord milles me elame, sarnaneb piisavalt palju külmale sõjale, et suurendada enda valmisolekut võimalikeks ootamatusteks. Ilma liigse paanikakülvamise ja hüsteeriata on võimalik rahulikult valmistuda uues reaalsuses peituvate julgeolekuohtudega toimetulekuks ja luua hübriidsõda ennetav keskkond, kus Ukraina peal kasutatud võtted lihtsalt ei töötaks. Võrreldes Ukrainaga Eestil on selle eesmärgi täitmiseks piisavalt eeliseid ja targalt tegutsedes ei ole oht vähemalt esialgu veel ülemäära suur.

"Meie häda siin Eestis ja Lääne-Euroopas ongi see, et inimesed, sh poliitikute noorem põlvkond, ei tea ega saa aru Vene mentaliteedi eripärast. Kui rääkida Vene mentaliteedi sammastest, siis Läänes ei saada sellest aru, et suurvenelase jaoks on deržaava tähtsam, kui tema heaolu" (Laaneots 2014).

SUMMARY

THE ESSENCE OF HYBRID WAR: RUSSIAN CAMPAIGN IN UKRAINE

Priit Vahar

Due to the ongoing events in Ukraine at the present time the security situation in this region is completely changed. What has not changed, is the Russian Federation's aggressive way of military thinking.

However, NATO and the European Union Member States, also the rest of the world are slightly renewing their attitude to the Russian Federation and its behavior.

Europe, United States, European Union and NATO are facing whole new security environment and security policy situation. Only five years ago nobody would have been able to think or predict about such kind of dramatic changes.

Even the war in Georgia at 2008 did not affect the Western attitude to the Russian Federation as much as necessary and Russia was able make their own conclusions and lessons learned about aggression and improve the bottlenecks, which were noticed during Georgian campaign.

The essence of the hybrid warfare in Ukraine is the continuation of diplomacy not only using military means, but using all available means what Russia has.

European countries are not yet ready for the new situation of hybrid warfare instead of conventional war. This is result of relatively long period of peace in Europe, which was focused mainly on NATO's operations in other regions such as Iraq and Afghanistan. In this context, NATO has distanced itself from the original idea of NATO, which was creating an organizational concept, which is able in case of attack against Member State, defense one or more of the Member States in NATO territory.

Now, however, NATO has an aggressive cross-border neighboring country that wishes to expand and it is also able to use all available resources and means to reach its goal.

To be able to ensure of the functioning of article five, NATO must go back to the original idea of its own creation, which was the collective defense of the Member States, but not long, bulky and costly, both - financially and by manpower demands, operations far away from its borders.

NATO as organization and also its member states separately are not yet ready for a collective response in hybrid war conditions, if one or more NATO member states are under attack, because there is still no even agreed understanding when the hybrid war actually starts and the country is deemed as being under attack.

Article five actuating is also problematic because of lack of good, agreed indications, which can clearly warn that targeted country is already under hybrid attack. It means that all war indicators we have, should be reconsidered.

After a moment of irritation because of the war in Georgia, West was already relaxed again and Russia were treated again as a partner with whom is possible to deal with in a civilized way, since Russia has proved once again that it cannot be trusted for a single moment and West underestimated again fact, that Russia will break sooner or later all the contracts concluded with him.

Budapest Memorandum violation by Russia.

Budapest Memorandum as a multilateral agreement on security guarantees, agreed in Budapest, on 5-th of December 1994, when the United States, the United Kingdom and the Russian Federation signed an agreement on security guarantees for Ukraine to be granted in connection with Ukraine's accession to the Non-Proliferation Treaty.

Later also China and France as a guarantors joined with the Memorandum. US, Russia and Britain undertook to respect Ukraine's independence, sovereignty and existing borders. Ukraine ceased, as a result of a Memorandum, between 1994 and 1996, Russia's nuclear weapons stocks held in their territory, which in 1994 were the third-largest in the world. (UN Security Council document 1994)

As we can see the example of Ukraine, Russia did not respected this agreement and we can only speculate on this, would Russia attack with nuclear weapons armed Ukraine or not.

Russia's idea of Russia as a most important global player, have not gone anywhere, there is no sign of disappeared desire for the restoration of the Russian Empire and desire to create their own NATO, called Eurasian Union.

Fortunately, Western attitude and behavior is changing and has already changed, the collective defense has risen once again as a priority, a good example is the recent parliament elections in Estonia, where almost all the political parties, even those who never wanted to deal with any defense questions, are currently agree of the importance and necessity of the development of the national defense structures and the primary self-defense capability. Initially, however, we should get rid of the misconception that we still know Russia well, and we can always predict his behavior and understand plans which are made in Kremlin.

Somehow we are considered good experts in Russia, especially in Europe or across the sea, but if to take a closer look, my question is, do we have such kind of expertise nowadays? People in age less than thirty years do not speak Russian language, Russian media channels are not observed, people are not able even to read the original texts in Russian language. Older people, including serious analysts, were not very popular with their negative opinions about Russia.

After Estonia's accession with NATO, the mainstream belief was, that now we are part of the world's most powerful military alliance and Russia will not have to be a sort of analysis to deal with. Good examples has been the reduction of defense expenditure, the idea to abolish compulsory military service and so on. This attitude has not disappeared completely, even after the war in Georgia and only now we can see change of mindset, after beginning of the war in Ukraine and Crimea's annexation.

I believe, that there is not a lot of good Russian experts left in Estonia, we only like to think that we know quite well Russia and the "Russian soul", but no, we do not know it anymore and this gap must be fulfilled again. However, there are certainly quite a lot of people who can still analyze different topics which are concerning our eastern neighbor. It is just necessary to start to listen them again.

It is necessary to accept the fact that the situation in which we live, is similar enough to the Cold War, in order to increase readiness for possible unexpected aggression.

Without making any public panic and hysteria it is possible to prepare for the new reality and to deal with different security risks and create preventive countermeasures to survive in hybrid warfare environment.

It is necessary to create such conditions, that hybrid warfare techniques, used in Ukraine, simply will not work here, in Estonia. For that we have a lot of advantages that Ukraine did not

had. This is the task for the whole society, to keep working with those advantages. "Our trouble here in Estonia and in Western Europe is the fact that people, including politicians and the younger generation, does not know and does not understand the Russian mentality.

If we talk about the Russian mentality, the pillars West did not get, is understanding that the Great Russia is much more important for Russians than welfare" (Laaneots 2014).

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Clausewitz, von C. (2004a) „Sõjast“ , sarjast Sõjandusvaramu, Eesti Keele Sihasutus, ISBN: 9985790760, lk 11

Clausewitz, von C. (2004b) „Sõjast“ , sarjast Sõjandusvaramu, Eesti Keele Sihasutus, ISBN: 9985790760, lk 27

Defence News (2014) New Russian military doctrine labels NATO main threat
<http://www.defensenews.com/story/defense/international/europe/2014/12/28/new-russian-military-doctrine-labels-nato-main-threat/20966651/> (29.12.2014)

Franke, U (2015) War by non-military means, Understanding Russian information warfare. FOI-R--4065—SE, March 2015, ISSN 1650-1942
<http://www.foi.se/Global/Press%20och%20nyheter/War%20by%20non-military%20means.pdf>

Gerassimov, V. (2013) Военно-промышленный курьер» № 8 (476) 27 февраля –5 марта 2013 года, lk 2-3
http://www.vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf

Hanson, M. (2003) Kaitseministeerium saadab totaalkaitse erru
<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/kaitseministeerium-saadab-totaalkaitse-erru?id=6185360> Delfi, (21.08.2003)

Kaas, K. (2014a) Kindral Clausewitzi viimsed päevad: hübriidsõja pealetung, Postimees, Riigikaitse
<http://riigikaitse.postimees.ee/2931677/kindral-clausewitzi-viimsed-paevad-hubriidsoja-pealetung> (24.09.2014)

Kaas, K. (2014b-d) Gerassimovi hübriidne hüdra. Postimees, Riigikaitse
<http://riigikaitse.postimees.ee/3034509/gerassimovi-hubriidne-hudra> (26.12.2014)

Karjahärm, T. (2007) “Nõukoguse Liidu lagunemine uuemas Veme memuaarkirjanduses”, Acta Historica Tallinnensia, lk 147
http://www.kirj.ee/public/Acta_hist/2007/acta-2007-1-8.pdf

Kunnas, L. (2015) Putin ja kindralstaap usuvad et Venemaa jõuab relvajõud moderniseerida enne kui NATO reageerib.
<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/arvamus/leo-kunnas-putin-ja-kindralstaap-usuvad-et-venemaa-jouab-relvajouud-moderniseerida-enne-kui-nato-reageerida-suudab?id=70838971> Delfi (22.02.2015)

- Laaneots, A. (2000a) Totaalkaitse riigikaitse süsteemina, Akadeemiline Balti ja Vene Uuringute Keskus (sügis 2000)
<http://www.ut.ee/ABVKeskus/?leht=publikatsioonid&aasta=2000&dok=totaalkaitse>
- Laaneots, A. (2000b) Totaalkaitse riigikaitse süsteemina, Akadeemiline Balti ja Vene Uuringute Keskus (sügis 2000)
<http://www.ut.ee/ABVKeskus/?leht=publikatsioonid&aasta=2000&dok=totaalkaitse>
- Laaneots, A. (2003) Kaitseministeerium saadab totaalkaitse erru, (Delfi, 21.08.2003)
<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/kaitseministeerium-saadab-totaalkaitse-erru?id=6185360>
- Laaneots, A. (2014) Ants Laaneots: läänes ei saada aru sellest, et suurvenelase jaoks on deržaava tähtsam, kui tema heaolu.
<http://eesti.info/uudised/uudis.php?uid=1786866> Delfi (07.04.2014)
- Laaneots, A. (2015a-e) Venemaa 2014. aasta uue sõjalise doktriini ülevaade: info- ja psühholoogilistel operatsioonidel on otsustav roll.
<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/arvamus/ants-laaneots-venemaa-2014-aasta-ue-sojalise-doktriini-ulevaade-info-ja-psuhholoogilistel-operatsioonidel-on-otsustav-roll?id=70589551> Delfi (18.01.2015)
- Mansoor, P; Murray, W. (2012) Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the present, Cambridge University Press 2012, ISBN 9781107643338, lk 1
- Mikser, S. (2014) Mikser nõustub presidendiga: oli annus horribilis. Postimees, Riigikaitse,
<http://riigikaitse.postimees.ee/3034497/mikser-noustub-presidendiga-oli-annus-horribilis>
 (26.12.2014)
- Narõškin, S. (2015) Russian Parliament Warns Europe's Longstanding Peace in Jeopardy, Newsweek
<http://www.newsweek.com/russian-parliament-warns-europes-longstanding-peace-jeopardy-306751> (13.02.2015)
- Postimees 1886-1944, nr. 93, 4 nov. 1941, lk 1
<http://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=postimeesew19411104.2.10>
- Putin, V.V. (2015) Путин: "Российских войск на Украине нет"
http://www.newsru.co.il/world/16apr2015/putin_509.html (15.04.2015)
- Putin, V.V. (2005) Путин: Распад СССР - крупнейшая геополитическая катастрофа века.
<http://www.regnum.ru/news/polit/444083.html> (25.04.2005)
- Rosin, K. (2015a). Hübriidsõda Ukrainas - Kaitseväe aastaraamat 2014, Tallinn 2015, Greif OÜ, lk 35

- Rosin, K. (2015b). Hübriidsõda Ukrainas - Kaitseväge aastaraamat 2014, Tallinn 2015, Greif OÜ, lk 36
- Rosin, K. (2015c). Hübriidsõda Ukrainas - Kaitseväge aastaraamat 2014, Tallinn 2015, Greif OÜ, lk 39
- Schmitt, M, N. (2013) (Gen. ed.) Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare. New York, United States of America: Cambridge University Press, ISBN 978-1-107-61377
http://issuu.com/nato_ccd_coe/docs/tallinnmanual
- Terras, R. (2013) Reinsalu ja Terras esinesid Läänemere maade reservohvitseridele, Kaitseministeerium (09.09.2013)
<http://www.kmin.ee/et/uudised/reinsalu-ja-terras-esinesid-laanemere-maade-reservohvitseridele>
- Toomse, R. (2015a-c) Rene Toomse: ÜRO on arutanud 30 korda Ukraina küsimust, Venemaa on 30 korda vetostanud. Kuidas edasi? Delfi (27.01.2015)
<http://www.delfi.ee/news/riigikogu2015/arvamus/rene-toomse-uro-on-arutanud-30-korda-ukraina-kusimust-venemaa-on-30-korda-vetostanud-kuidas-edasi?id=70653613>
- UN Security Council (1994) Memorandum on Security Assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the NPT, UN General Assembly document A/49/765, UN Security Council document S/1994/1399, 19 December 1994
- Uppsala Universitet, The Department of Peace and Conflict Research, Definitions
<http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/>
- Военная доктрина Российской Федерации 2014, пункт 8, alapunktid б - з (b-ž), lk 2, punkt 12, alapunkt a, lk 5
<http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>
- Volker, K (2014) Former US ambassador to NATO, NATO Teataja » Ukraina ja Venemaa: ettekujutused ja tegelikkus » Hübriidsõda – hübriidreaktsioon?
<http://www.nato.int/docu/review/2014/Russia-Ukraine-Nato-crisis/Russia-Ukraine-crisis-war/ET/index.htm>
- www.militaar.net Mittesõjaliste meetodite roll riikidevaheliste konfliktide lahendamisel
<http://www.militaar.net/phpBB2/download/file.php?id=8760&sid=5df1fd0979819649bb1cfd3cd2a9206&mode=view>

Märkus: Kõik viidatud allikate loetelus olevad internetilingid on viimati avatud 20. mail 2015